

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Elin Hjort

Överlåtelsebegränsnings- och exitproblemet i fåmansbolag

Examensarbete
20 poäng

Torsten Sandström

Associationsrätt

VT 2007

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte	6
1.3 Avgränsningar	6
1.4 Metod och material	6
1.5 Disposition	7
2 AKTIEBOLAGET, HANDELSBOLAGET OCH FÅMANSBOLAGET	8
2.1 Allmänt	8
2.2 Aktiebolaget	8
2.3 Handelsbolaget	9
2.4 Fåmansbolaget	10
2.4.1 Begreppet fåmansbolag och dess definition	10
2.4.2 De särskilda problem som finns i fåmansbolag	11
2.4.3 Aktieägaravtalet som en form av lösning på fåmans-bolaget problem	13
3 ÖVERLÅTELSEBEGRÄNSNINGS-PROBLEMET	16
3.1 Allmänt	16
3.2 Problemet	16
3.3 Lagstiftningen	17
3.3.1 Förbehåll om överlåtelsebegränsningar	17
3.3.2 Hembudsförbehåll	17
3.3.3 Förköpsförbehåll	19
3.3.4 Samtyckesförbehåll	20
3.3.5 Påföljder vid överlåtelser i strid med ett överlåtelsebegränsningsförbehåll	21

3.4	Reglering i aktieägaravtal	22
3.4.1	Allmänt	22
3.4.2	Hembudsklausuler	23
3.4.3	Förköps- och samtyckesklausuler	23
3.4.4	Förbudsklausuler	26
3.4.5	Aktieägaravtal som innehåller en kombination av överlåtelsebegränsningsklausuler	27
3.4.6	Påföljder vid kontraktsbrott	28
4	EXITPROBLEMET	31
4.1	Allmänt	31
4.2	Problemet	31
4.3	Lagstiftningen	32
4.3.1	Bestämmelser om aktieägares rätt att lämna bolaget	32
4.3.2	Tvångslikvidation	32
4.3.3	Inlösen av minoritetsaktie vid majoritetens förtryck	33
4.3.4	Inlösen av aktie då mer än 90 % av bolagets aktier innehas av en aktieägare	34
4.3.5	Påföljder vid överträdelse av bestämmelserna om likvidation och inlösen	35
4.4	Reglering i aktieägaravtal	35
4.4.1	Allmänt	35
4.4.2	Köp- och säljrätter med fokus på säljrätter	36
4.4.3	Säljrätter som är sammankopplade med överlåtelsebegränsningsklausuler	37
4.4.4	Påföljder vid kontraktsbrott	38
5	ANALYS	40
5.1	Allmänt	40
5.2	Analys av överlåtelsebegränsningsproblemet	40
5.2.1	Sammanfattning av redogörelsen i avsnitt 3	40
5.2.2	En jämförelse och genomgång av bestämmelserna i ABL och klausulerna i aktieägaravtalen	40
5.2.3	Slutsats	43
5.3	Analys av exitproblemet	43
5.3.1	Sammanfattning av redogörelsen i avsnitt 4	43
5.3.2	En jämförelse och genomgång av bestämmelserna i ABL och klausulerna i aktieägaravtalen	44
5.3.3	En ändring av exitbestämmelserna i ABL	46
5.3.4	Slutsats	47
5.4	En sammantagen analys av delägarbe-gränsningsproblemet och exitproblemet	48
	LITTERATURFÖRTECKNING	49

Summary

The basis of this essay is the complex of problems that surrounds close companies. The definition of a close company, in this essay, is a limited liability company with a minimum of two owners and with a maximum of ten owners. Special problems arise in close companies – problems which do not exist in big limited liability companies or in trading companies. The activity in a close company is similar to the activity in a trading company, but the activity in a close company is governed by the rules in the Swedish Companies Act (ABL). The close company is consequently governed by rules not suited for the close company, which creates problems. Two of these problems will be examined in this essay – the restriction on sales of shares-problem and the exit problem. The essay finishes with an analysis in which it will be concluded if the ABL-rules concerning the two problems are satisfactory or if they should be changed. The analysis is based on a survey of the ABL-rules in question and an examination of how the problems are solved with different sorts of clauses in shareholder contracts.

The restriction on sales of shares-problem concerns the prospect of controlling the owners in a close company. This is done by limiting a shareholder's right to sell her shares. There are three different restriction rules in ABL – restrictions on sales of shares, pre-emption clauses and consent clauses. An examination of restriction clauses in shareholder contracts shows that the contracts contain a greater number of various restriction clauses than ABL offers. The restriction rules in ABL and the restriction clauses in shareholder contracts are however, from a general point of view, similar to a great extent.

The exit problem concerns the minority owners' difficulties with leaving a close company on reasonable terms. There are three rules in ABL which govern the right for a minority owner to leave the company – liquidation when the majority abuses its power, redemption of minority shares when the majority abuses its power and redemption of minority shares when one shareholder owns more than 90 % of the shares in the company. An examination of shareholder contracts shows that the exit clauses are not designed or formulated in the same way as the exit rules in ABL. The exit problem is, in shareholder contracts, solved with so called buy- and sell rights.

The conclusion, drawn from the survey of ABL-rules and the examination of clauses in shareholder contracts, is that the restriction rules in ABL are satisfactory, but the exit rules are not. The exit rules are not satisfactory because they are difficult to use, not adjusted to the exit problem in close companies and the right to damages in ABL is ineffective. The exit rules should consequently be changed.

Sammanfattning

Denna uppsats handlar om den särskilda problematik som omgärdar fåmansbolaget. I uppsatsen definieras fåmansbolaget som ett aktiebolag med minst två men maximalt tio delägare. I fåmansbolagen uppkommer det särskilda problem som inte uppkommer i de större bolagen eller i handelsbolagen. Detta beror till stor del på att verksamheten i ett fåmansbolag påminner om verksamheten i ett handelsbolag, samtidigt som fåmansbolaget styrs av aktiebolagsrättsliga bestämmelser. Fåmansbolaget regleras således av bestämmelser som inte är anpassade till fåmansbolaget. I fokus för denna uppsats står två av de för fåmansbolaget specifika problemen – överlåtelsebegränsningsproblemet och exitproblemet. I uppsatsen analyseras huruvida de bestämmelser som finns i ABL, vilka är kopplade till de två problemen, är tillfredställande eller om reglerna bör ändras. Analysen sker med utgångspunkt i en genomgång av de aktuella reglerna i ABL och en undersökning av hur problemen löses genom klausuler i aktieägaravtal.

Överlåtelsebegränsningsproblemet handlar om fåmansbolagets möjlighet att kontrollera delägarkretsen genom att på olika sätt begränsa aktieägarnas rätt att avyttra sina aktier. I ABL finns det tre begränsningsförbehåll – hembuds-, förköps- och samtyckesförbehållet. En undersökning av aktieägaravtalen visar att klausulerna till stor del påminner om begränsningsförbehållen i ABL.

Exitproblemet handlar om hur det ibland kan vara svårt för en minoritetsägare i ett fåmansbolag att lämna bolaget på rimliga villkor. I ABL finns det främst tre möjliga åtgärder som kan vidtas då en aktieägare i ett fåmansbolag vill lämna bolaget: tvångslikvidation vid majoritetens maktmissbruk, inlösen av minoritetens aktier vid majoritetens förtryck samt inlösen av minoritetens aktier om någon aktieägare i bolaget äger mer än 90 % av aktierna i bolaget. Vid en undersökning av de exitklausuler som förekommer i aktieägaravtal framkommer det att klausulerna inte ser ut som de regler som finns i ABL. I klausulerna regleras exitproblemet istället genom köp- och säljrätter.

En sammantagen bedömning visar att reglerna om överlåtelsebegränsningar i ABL är tillfredställande, men att exitbestämmelserna inte är det varför dessa regler bör ändras. Exitbestämmelserna är inte tillfredställande eftersom de är svårtillämpade, inte är anpassade för exitproblematiken i fåmansbolag och då den sanktion som erbjuds i ABL - skadeståndssanktionen - är en ineffektiv påföljd. Slutsatsen är således att de överlåtelsebegränsningsförbehåll som finns i ABL är tillfredställande, men att exitbestämmelserna bör ändras.

Förord

Jag vill tacka alla de som stöttat mig och på alla möjliga sätt hjälpt mig vid skrivandet av detta examensarbete. Först vill jag tacka min handledare Torsten Sandström som tålmodigt läst igenom mina utkast och kommit med kloka synpunkter. Jag vill tacka Niklas Arvidsson för intressanta diskussioner och för att han tog sig tid och berättade för mig hur köp- och säljrätter i aktieägaravtal fungerar i praktiken. Per Samuelsson skall också ha ett tack för att han introducerade uppsatsämnet för mig och inspirerade mig till att skriva denna uppsats. Främst vill jag dock tacka Marie-Louise Hjort, min mamma och stora förebild i livet, för att hon stöttat mig genom hela juristutbildningen. Hennes hjälp har varit ovärderlig.

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslagen (2005:551)
ABL 75	Aktiebolagslagen (1975:1385)
ABL 1848	1848 års förordning angående aktiebolag
HBL	Lag om handelsbolag och enkla bolag (1980:1102)
IL	Inkomstskattelag (1999:1229)
ÅRL	Årsredovisningslag (1995:1554)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I Sverige finns det idag 259 998 aktiebolag.¹ En inte helt ovanlig uppfattning är att majoriteten av dessa är stora, börsnoterade bolag med hundratals anställda och en årsomsättning på flera miljoner kronor. I realiteten är endast ett knappt tusental av de svenska bolagen börsnoterade.² Således är ungefär 99.996 % av aktiebolagen privata. Några av dessa bolag är visserligen stora och har många aktieägare samt en ordentlig omsättning. Merparten av de privata aktiebolagen i Sverige är emellertid små med endast några få aktieägare och en blygsam omsättning. Dessa bolag brukar kallas enmansbolag och fåmansbolag.

Delägarna i ett fåmansbolag är ofta familjemedlemmar eller entreprenörer med en gemensam idé som de önskar förverkliga. Eftersom det finns ett nära vänskaps- eller släktband mellan de få delägarna blir verksamheten i ett fåmansbolag mycket olik den i ett stort börsnoterat aktiebolag. I praktiken fungerar samarbetet och verksamheten i ett fåmansbolag ofta på samma sätt som i ett handelsbolag. Eftersom fåmansbolaget emellertid drivs i formen av ett aktiebolag är reglerna för handelsbolag inte tillämpliga. Istället regleras verksamheten i ett fåmansbolag av ABL, en lag som skrivits med utgångspunkten att aktiebolaget är ett stort bolag med många aktieägare vilka köpt sina aktier i kapitalplaceringssyfte. Eftersom ABL inte syftar till att reglera verksamheten i det lilla företaget uppstår problem i fåmansbolaget. För att lösa problemen skrivs det ofta aktieägaravtal mellan delägarna i ett fåmansbolag. Förekomsten av aktieägaravtal är en indikation på att regleringen i ABL, vad gäller de problem som är speciella för fåmansbolagen, inte är tillfredsställande. Eftersom det finns indikationer på att regleringen i ABL är bristfällig är det intressant att utreda om och hur bestämmelserna i ABL bör ändras för att bli mer tillfredsställande för fåmansbolagen. För att kunna göra denna utredning måste en genomgång av de aktuella reglerna i ABL ske samt en undersökning av innehållet i aktieägaravtalen på marknaden utföras. Vid en jämförelse och genomgång av ABL:s regler och klausulerna i aktieägaravtalen är det sedan möjligt att ta reda på om och hur bestämmelserna i ABL bör ändras.

---

¹ http://www.scb.se/templates/Listing1____19851.asp

² https://www.nvr.se/se/texts/info_texts.php?textsect=1&textnr=3

1.2 Syfte

Denna uppsats har två syften. Det första syftet är att, med utgångspunkt i två för fåmansbolaget specifika problem, redogöra för de bestämmelser i ABL som sammanhänger med problemen samt att undersöka hur problemen löses genom klausuler i aktieägaravtal. Det andra syftet består i att, med utgångspunkt i det som framkommit vid redogörelsen och undersökningen, analysera om och hur de aktuella reglerna i ABL bör ändras.

De två för fåmansbolaget specifika problemen som kommer att behandlas benämns i uppsatsen:

- överlåtelsebegränsningsproblemet
- exitproblemet

En beskrivning och utveckling av dessa problem kommer att ske i avsnitten 3.2 och 4.2 i uppsatsen.

1.3 Avgränsningar

Det finns ett antal problem som är specifika för fåmansbolaget. Av utrymmesskäl behandlas i uppsatsen dock endast två av dessa på ett djupare plan – överlåtelsebegränsningsproblemet och exitproblemet. Förevarande två problem har valts ut eftersom de, enligt uppsatsförfattaren, på ett intressant sätt belyser de svårigheter som många av de svenska fåmansbolagen kämpar med. Problemen är dessutom fascinerande eftersom de i viss mån motsäger varandra - det ena problemet handlar om att göra det svårt för en aktieägare att avyttra sina aktier medan det andra handlar om att en aktieägare måste ha möjlighet att ta sig ur bolaget på rimliga villkor.

Vid en undersökning av överlåtelsebegränsnings- och exitproblemet kan bestämmelser i andra lagar än ABL vara av intresse. Av utrymmesskäl kommer dock fokus att ligga på regleringen i ABL.

Ett flertal av bestämmelserna i ABL, som handlar om överlåtelsebegränsningsförbehåll, innehåller särskilda regler för kupongbolag respektive avstämningsbolag. Då fåmansbolag oftast är kupongbolag kommer det i uppsatsen inte att redogöras för de bestämmelser som speciellt rör avstämningsbolag.

1.4 Metod och material

Uppsatsen är skriven med utgångspunkt i den rättsdogmatiska metoden enligt vilken en genomgång av lagstiftning, förarbeten, praxis och doktrin har företagits. Uppsatsen utgår ifrån bestämmelserna i nya ABL, som i uppsatsen förkortas ABL. Vad gäller förarbeten har propositionen till både ABL och ABL 75 använts i uppsatsen. Eftersom merparten av de bolagsrättsliga

tvisterna löses genom skiljedomar, vilka inte utgör offentligt material, behandlas inte några rättsfall i uppsatsen. Den doktrin som främst använts är associationsrättslig litteratur med fokus på aktiebolaget och handelsbolaget.

I uppsatsen görs en beskrivning av hur aktieägaravtal fungerar samt vilka klausuler de brukar innehålla. Eftersom det finns begränsat med litteratur om aktieägaravtal har information på detta område bl.a. inhämtats från doktoranden Niklas Arvidsson på Institutionen för handelsrätt i Lund. Aktieägaravtal som upprättats i privata aktiebolag är svåra att få tag på eftersom de oftast är sekretessbelagda. Av denna anledning har exempel på vanligt förekommande klausuler bl.a. inhämtats från fyra kommunala aktieägaravtal. Trots att dessa aktieägaravtal inte är upprättade i fåmansbolag kan de, enligt uppsatsförfattaren, på ett värdefullt sätt illustrera hur klausulerna i aktieägaravtal generellt sett brukar se ut.

1.5 Disposition

Avsnitt 2 inleds med en allmän genomgång av de olika företagsformerna i Sverige. Därefter följer en kortfattad redogörelse för de utmärkande dragen i aktiebolaget, handelsbolaget och fåmansbolaget. Fokus ligger i denna del på fåmansbolaget och de särskilda problem som uppkommer i fåmansbolaget. Avsnitt 3 och 4 inleds med en beskrivning av överlåtelsebegränsningsproblemet respektive exitproblemet. I avsnitten följer därefter en genomgång av de aktuella reglerna i ABL samt en undersökning av hur problemen löses genom klausuler i aktieägaravtal. Uppsatsen avslutas med en analys i avsnitt 5.

2 Aktiebolaget, handelsbolaget och fåmansbolaget

2.1 Allmänt

Den som vill driva ett företag i Sverige kan välja mellan ett antal olika företagsformer. Aktiebolag, handelsbolag, enskild firma, enkelt bolag och ekonomisk förening är de företagsformer som har störst betydelse.³ I en enskild firma bedrivs verksamheten i praktiken endast av en näringsidkare, vilket innebär att en enskild firma aldrig kan utvecklas till ett större företag. Det enkla bolaget erkänns, enligt 1 kap. 4 § HBL, inte som självständigt rättssubjekt eller juridisk person. Av bland annat dessa anledningar utgör det enkla bolaget en bolagsform som används för tillfällig eller primitiv samverkan mellan näringsidkare.⁴ Således kan någon mer avancerad näringsverksamhet inte drivas i ett enkelt bolag. Förutsättningarna för att få driva en ekonomisk förening är speciella varför endast ett fåtal personer väljer att bedriva sin verksamhet i denna företagsform.⁵ Av det ovan sagda följer att det endast är två företagsformer som i realiteten används av svenska företag med mer än en ägare – aktiebolaget och handelsbolaget.⁶ Nedan följer en redogörelse för vad som utmärker verksamheten i aktiebolaget och handelsbolaget. Redogörelsen ligger till grund för den beskrivning av fåmansbolaget och dess problem som sedan följer.

2.2 Aktiebolaget

Aktiebolaget är den företagsform genom vilken merparten av svenska företag driver sin näringsverksamhet.⁷ Detta faktum indikerar att aktiebolaget, som företagsform, har betydande fördelar och en bred användbarhet. Den avgörande skillnaden mellan aktiebolaget och de andra företagsformerna är att verksamheten i ett aktiebolag bedrivs utan att delägarna blir personligen ansvariga för bolagets skulder, enligt 1 kap. 3 § ABL. Denna skillnad torde även utgöra den största fördelen med aktiebolaget.⁸ Innebörden av det begränsade ansvaret är att en aktieägare inte kan förlora mer än den kapitalinsats hon gjort.⁹ Det begränsade ansvaret möjliggör en ansamling av kapital från många intressenter vilket medför att bolag med stora kapital kan bildas. För att kunna driva större verksamheter är det ofta en nödvändighet att bolaget, genom vilket verksamheten drivs, har betydande kapitaltillgångar. Det

---

³ R. Skog, Rodhes Aktiebolagsrätt, 2006, s. 18-21.

⁴ T. Sandström, Handelsbolag och enkla bolag – En lärobok, 2002, s. 34.

⁵ S. Johansson, Nials svensk associationsrätt, 2001, s. 44-45.

⁶ Andelsbolag, SOU 1978:66, s. 117.

⁷ http://www.scb.se/templates/Standard___34546.asp

⁸ R. Skog, Rodhes Aktiebolagsrätt, 2006, s. 19.

⁹ C. Bergström & P. Samuelsson, Aktiebolagets grundproblem, 2001, s. 46-47.

begränsade ansvaret är dessutom en förutsättning för att företag med en mer riskfylld verksamhet skall kunna drivas.¹⁰ Ytterligare en fördel med aktiebolagsformen är principen om aktiers fria överlåtbarhet, vilken är grundläggande i ABL. Principen innebär att aktieägaren fritt förfogar över sina aktier.¹¹ Den fria överlåtbarheten medför att en aktieägare, som exempelvis är missnöjd med hur bolagets ledning styr verksamheten eller har tröttnat på att äga aktier i bolaget, kan sälja sina aktier när helst hon vill och till vem hon önskar.¹² Rättigheten att som aktieägare kunna avyttra sina aktier vid vilken tidpunkt som helst, till vem som helst, sammanhänger med det begränsade ansvaret. Den fria överlåtbarheten hade i princip gått förlorad om det förelåg ett obegränsat solidariskt ansvar för samtliga aktieägare.¹³ Om aktieägarna hade varit personligen ansvariga för bolagets skulder hade ägarerna troligen inte tillåtit en aktieförsäljning till vem som helst eftersom förvärvarens handlande hade påverkat samtliga delägars personliga förmögenheter. Av denna anledning hade det i bolagsordningen införts begränsningar i rätten att avyttra aktier och den fria överlåtbarheten hade inte längre existerat.

Aktiebolaget har traditionellt betraktats, och betraktas än idag, som en utpräglad kapitalassociation i vilken delägens person träder i bakgrunden.¹⁴ Utgångspunkten i ABL är att den som köper aktier i ett aktiebolag gör detta av investeringsintresse.¹⁵ Ägandet är anonymt och aktieägaren tar inte del i bolagets förvaltning. Aktieägaren intresserar sig över huvud taget inte nämnvärt för verksamheten i bolaget så länge ledningen sköter sig och bolaget går med vinst. Om bolaget skulle gå med förlust kan aktieägaren sälja aktien och köpa nya aktier i ett mer framgångsrikt företag. Synen på aktiebolaget och ägandet av aktier präglar de aktiebolagsrättsliga reglerna och av detta skäl, som kommer att behandlas närmre nedan, är aktiebolagsformen inte den optimala för alla sorters företag.

2.3 Handelsbolaget

Ett handelsbolag föreligger om två eller flera personer har avtalat om att gemensamt utöva näringsverksamhet i ett bolag och bolaget har förts in i handelsregistret.¹⁶ Handelsbolaget är en bolagsform som är skapad för nära samarbete mellan ett fåtal delägare som är beroende av varandra. Handelsbolaget är därför en personassociation, i vilken delägarna står i centrum, till skillnad från aktiebolaget.¹⁷

---

¹⁰ T. Sandström, Svensk aktiebolagsrätt, 2007, s. 13.

¹¹ Andelsbolag, SOU 1978:66, s. 119.

¹² C. Bergström & P. Samuelsson, Aktiebolagets grundproblem, 2001, s. 46-47.

¹³ Ibid, s. 65.

¹⁴ Andelsbolag, SOU 1978:66, s. 120.

¹⁵ C. Bergström & P. Samuelsson, Aktiebolagets grundproblem, 2001, s. 62 ff.

¹⁶ T. Sandström, Handelsbolag och enkla bolag – En lärobok, 2002, s. 57.

¹⁷ S. Johansson, Nials svensk associationsrätt, 2001, s. 80-81.

Eftersom HBL:s bestämmelser syftar till ett intimt samarbete mellan delägarna är utgångspunkten i lagen att delägarna skall ha en gemensam kontroll över och insyn i bolagets verksamhet. Delägarna bestämmer själva hur bolagets organisation skall se ut och de kan reglera det inbördes förhållandet mellan ägarna på det sätt de själva önskar.¹⁸ Enligt 2 kap. 3 § HBL är varje bolagsman berättigad att vidta åtgärder i förvaltningen av bolagets angelägenheter, om ingenting annat har avtalats. Med stöd i samma lagrum har varje bolagsman rätt att lägga in sitt veto mot en åtgärd som en annan bolagsman planerar att vidta. Dessutom får en ny bolagsman, enligt 2 kap. 2 § HBL, inte träda in i bolaget utan samtliga bolagsmäns samtycke. Det finns även regler för under vilka villkor en delägare får lämna handelsbolaget.¹⁹ Eftersom bestämmelserna i HBL syftar till att skapa en nära gemenskap mellan delägarna är handelsbolagsformen idealisk för mindre bolag med få ägare eftersom verksamheten i mindre bolag ofta bygger på personlig samverkan som inte endast är av ekonomisk natur.²⁰ Enligt 2 kap. 20 § första stycket HBL svarar bolagsmännen i ett handelsbolag solidariskt för bolagets förpliktelser, till skillnad från aktieägarna i ett aktiebolag som inte är personligt ansvariga för bolagets skulder. Ett krav på personligt ansvar för bolagets förpliktelser är möjligt att uppställa i ett bolag med en personlig samverkan mellan få delägare.

2.4 Fåmansbolaget

2.4.1 Begreppet fåmansbolag och dess definition

Inte enbart Sveriges största industriella och finansiella företag driver sin verksamhet i aktiebolagsform – även merparten av Sveriges mindre företag är aktiebolag.²¹ De mindre bolagen med få ägare har många olika namn. Inom skatterätten benämns de mindre bolagen fåmansföretag.²² I 56 kap. 2 § IL definieras fåmansföretaget enligt följande: Med fåmansföretag avses aktiebolag eller ekonomiska föreningar där fyra eller färre delägare äger andelar som motsvarar mer än 50 procent av rösterna för samtliga andelar i företaget.²³ I artikeln *Behöver vi en liten aktiebolagsform?* lanserar Lindskog begreppet kompanjonbolag. Lindskog avser då ett företag med ett begränsat antal personer som slår sig samman för att gemensamt bedriva viss verksamhet.²⁴ I utredningen SOU 1978:66, i vilken det undersöktes om det fanns ett behov av en ny bolagsform för mindre företag, används begreppet andelsbolag.²⁵ Ytterligare en term som används för att beskriva ett företag med ett mindre antal delägare är termen fåmansbolag. Denna term är etable-

---

¹⁸ T. Sandström, *Handelsbolag och enkla bolag – En lärobok*, 2002, s. 58-59.

¹⁹ *Andelsbolag*, SOU 1978:66, s. 118.

²⁰ *Ibid*, s. 119.

²¹ http://scb.se/templates/Standrad____34546.asp

²² *Andelsbolag*, SOU 1978:66, s. 49.

²³ M. Tjernberg, *Fåmansaktiebolag*, 1999, s. 29-30.

²⁴ S. Lindskog, *Behöver vi en liten aktiebolagsform?*, 2005, s. 10.

²⁵ *Andelsbolag*, SOU 1978:66.

rad och används frekvent inom litteraturen på det associationsrättsliga området.²⁶ Av denna anledning kommer begreppet fåmansbolag att användas i uppsatsen.

Det finns ingen vedertagen definition av begreppet fåmansbolag, men med ordet åsyftas ofta ett aktiebolag, med ett mindre antal delägare och anställda, i vilket kapitalet inte är för stort. I SOU 1975:54 definieras fåmansbolaget som ett aktiebolag i vilket det finns högst tio fysiska personer som direkt eller indirekt äger minst 75 % av aktiekapitalet.²⁷ I denna uppsats kommer fåmansbolaget att definieras som ett aktiebolag med minst två men maximalt tio delägare. Definitionen är allmänt hållen eftersom uppsatsen fokuserar på de problem som rör förhållandet mellan delägarna. Problemen påverkas inte av antalet anställda i bolaget eller bolagets kapital, varför dessa parametrar inte behöver utgöra en del av definitionen. Det bör understrykas att fåmansbolaget inte är en egen bolagsform. Fåmansbolaget är enbart benämningen på ett aktiebolag med ett mindre antal delägare.

Avsnittets inledande statistik tydliggör att ett inte helt obetydligt antal aktiebolag i Sverige är fåmansbolag. Det är av denna anledning intressant, och kanske även i viss mån viktigt, att undersöka och analysera de problem som är specifika för fåmansbolagen.

2.4.2 De särskilda problem som finns i fåmansbolag

I avsnitten 2.2 och 2.3 har karaktärsdragen för aktiebolaget och handelsbolaget skisserats. Sammanfattningsvis kan aktiebolaget beskrivas som en kapitalassociation i vilken anonyma ägare innehar aktier i rent investeringsintresse. Handelsbolaget är en personassociation i vilken en intim och personlig samverkan mellan delägarna står i centrum. De lagar som reglerar dessa två bolagsformer – ABL respektive HBL – innehåller bestämmelser som syftar till att reglera bolagens verksamheter på ett tillfredställande sätt. Utgångspunkten i ABL är att aktiebolaget är en utpräglad kapitalassociation i vilken ägarna har ett begränsat ansvar.²⁸ Bestämmelserna i HBL är utformade för att passa mindre bolag i vilka en delägars aktieinnehav är så mycket mer än enbart en kapitalplacering.²⁹

Fåmansbolaget är, som tidigare nämnts, en kapitalassociation eftersom fåmansbolaget är ett aktiebolag. Verksamheten i många fåmansbolag fungerar dock ofta i praktiken på samma sätt som verksamheten i en personassociation.³⁰ Samarbetet i ett fåmansbolag präglas, precis som i ett handelsbolag, av en nära samverkan där samtliga aktieägare är med och förvaltar bolaget. På grund av oviljan att bli personligen ansvariga tvingas dock delägarna att

---

²⁶ Se exempelvis J. Kansmark & C.M. Roos, *Aktieägaravtal*, 1994, s. 18 ff samt R. Skog, *Rodhes Aktiebolagsrätt*, 2006, s. 156.

²⁷ *Andelsbolag*, SOU 1978:66, s. 49.

²⁸ C. Bergström & P. Samuelsson, *Aktiebolagets grundproblem*, 2001, s. 62 f.

²⁹ S. Johansson, *Nials svensk associationsrätt*, 2001, s. 62.

³⁰ *Andelsbolag*, SOU 1978:66, s. 120 f samt 124.

bilda ett aktiebolag.³¹ I fåmansbolaget bedrivs således en verksamhet som liknar den i ett handelsbolag samtidigt som bolaget styrs av aktiebolagsrättsliga bestämmelser. Annorlunda uttryckt: fåmansbolaget regleras av bestämmelser som inte är anpassade för fåmansbolaget. Av denna anledning uppstår det en rad problem i fåmansbolaget. Några av dessa problem beskrivs kortfattat nedan.

Ett av fåmansbolagets problem gäller aktieägarnas rätt till insyn i bolaget. Utgångspunkten i HBL är att alla bolagsmän i ett handelsbolag har rätt till full insyn in bolagets verksamhet.³² Eftersom det i ett fåmansbolag endast finns ett fåtal ägare, som alla är engagerade i bolagets dagliga verksamhet, är behovet av insyn för aktieägarna i fåmansbolaget likvärdigt med bolagsmännens insynsbehov i handelsbolaget. ABL ger dock inte aktieägarna samma långtgående rätt till insyn i bolagets förvaltning som bolagsmännen i ett handelsbolag ges.³³ Av denna anledning finns ett insynsproblem för aktieägarna i ett fåmansbolag.

Ett annat fåmansbolagsproblem handlar om kapitalanskaffning. Både stora och små aktiebolag har i vissa situationer ett kapitalbehov, t.ex. då bolaget är nystartat. I ABL finns det inga regler som kan användas för att förpliktiga en ägare att teckna nya aktier eller tillskjuta kapital.³⁴ Av denna anledning kan kapital endast tillskjutas på frivillig väg. Det finns huvudsakligen två sätt genom vilka ett aktiebolag kan anskaffa kapital. Ett av sätten är genom lån. En långivare kräver dock oftast säkerhet. I fåmansbolag finns det många gånger inte tillräckligt med tillgångar för att säkerhet skall kunna ställas. Aktieägarna måste då personligen gå i borgen för bolagets skuld, vilket förutsätter att ägarna själva har tillräckligt mycket tillgångar för att säkerhet skall kunna ställas.³⁵ Det är också möjligt att anskaffa kapital genom tillskott mot aktier.³⁶ Ett möjligt tillvägagångssätt är att låta de aktieägare, som redan finns i bolaget, teckna aktier. Detta förutsätter dock att aktieägarna har tillräckligt med förmögenhet för att kunna teckna fler aktier, vilket inte är en självklarhet eftersom aktieägarna i ett fåmansbolag kanske redan satsat hela sin personliga förmögenhet i bolaget. Den möjlighet som då står till buds är avyttring av aktier till utomstående.³⁷ I ett fåmansbolag riskerar en utvidgning av delägarkretsen att skapa intressekonflikter i bolaget, vilket kommer utvecklas i avsnitt 3. Det är dessutom svårt att finna utomstående förvärvare som är intresserade av att bli delägare i ett fåmansbolag med ekonomiska bekymmer. Sammanfattningsvis är det problematiskt för ett fåmansbolag att anskaffa kapital.

I ett fåmansbolag finns det, som ovan nämnts, ett fåtal ägare vilka samtliga innehar en stor del av bolagets totala antal aktier. En ägare kan utestängas

---

³¹ S. Lindskog, Behöver vi en liten aktiebolagsform?, 2005, s. 11.

³² T. Sandström, Handelsbolag och enkla bolag – En lärobok, 2002, s. 58-59.

³³ J. Kansmark & C.M. Roos, Aktieägaravtal, 1994, s. 19.

³⁴ Ibid, s. 81.

³⁵ Ibid, s. 99.

³⁶ Idem.

³⁷ Idem.

från inflytande över bolagets förvaltning och verksamhet genom att de andra aktieägarna överröstar henne i alla frågor. Detta följer av majoritetsregeln.³⁸ I ett större aktiebolag, med många aktieägare, blir minoritetsägarna ofta överröstade av majoriteten. I ett fåmansbolag blir dock konsekvenserna av majoritetsregeln många gånger allvarigare, än i ett stort aktiebolag, eftersom aktieägarna har investerat sina personliga förmögenheter i bolaget och tillika ofta arbetar aktivt i bolaget. Det finns regler i ABL som skapats för att skydda minoriteten, exempelvis bestämmelser som ger minoriteten rätt att utse minoritetsrevisor samt regler om höjda beslutskrav för vissa viktiga beslut.³⁹ Dessvärre har dessa bestämmelser ibland visat sig vara otillräckliga vilket ger upphov till ett problem för minoritetsägarna i fåmansbolag.⁴⁰

Ovan har ett antal av fåmansbolagets problem i korthet beskrivits. Det finns dock ytterligare problem som är specifika för fåmansbolaget, bl.a. överlåtelsebegränsningsproblemet och exitproblemet. Dessa två problem står i fokus för uppsatsen och en närmare beskrivning av problemen görs i avsnitt 3 och 4.

2.4.3 Aktieägaravtalet som en form av lösning på fåmansbolaget problem

Som ovan nämnts är reglerna i ABL inte anpassade till fåmansbolaget eftersom de utformats efter hur det stora aktiebolaget med många ägare fungerar.⁴¹ Således uppstår ett antal för fåmansbolaget specifika problem, vilka exemplifieras i avsnitt 2.4.2. Ägarna i ett fåmansbolag kan visserligen anpassa reglerna i ABL efter sina behov genom bolagsordningen, med detta kan endast ske i begränsad utsträckning.⁴² Av denna anledning skrivs det aktieägaravtal genom vilka det är möjligt att kringgå många av ABL:s något stelbenta regler och på så vis få verksamheten att påminna om exempelvis den i ett handelsbolag.⁴³ Genom ett kringgående av ABL:s regler kan de problem som finns i fåmansbolagen följaktligen lösas, åtminstone till viss del.⁴⁴ De aktiebolagsrättsliga regler som avser det inre förhållandet mellan ägarna kan exempelvis i stor utsträckning sättas ur spel.⁴⁵

Även om aktieägaravtal generellt sett finns i många svenska aktiebolag är de i synnerhet vanliga i fåmansbolag. Det finns sannolikt aktieägaravtal i många av de svenska fåmansbolagen.⁴⁶ Enligt Stattin finns det två förklaringar till varför aktieägaravtal är vanligare i fåmansbolag än i större aktiebo-

---

³⁸ J. Kansmark & C.M. Roos, Aktieägaravtal, 1994, s. 22.

³⁹ Idem.

⁴⁰ Andelsbolag, SOU 1978:66, s. 124.

⁴¹ Ibid, s. 123-124.

⁴² T. Sandström, Handelsbolag och enkla bolag – En lärobok, 2002, s. 79 samt Andelsbolag, SOU 1978:66, s. 119 ff.

⁴³ S. Lindskog, Behöver vi en liten aktiebolagsform?, 2005, s. 11 f.

⁴⁴ J. Kansmark & C.M. Roos, Aktieägaravtal, 1994, s. 18 ff.

⁴⁵ Ibid, s. 32-33.

⁴⁶ D. Stattin, Om aktieägaravtal, 2004/05, s. 99.

lag. För det första har ägarna i fåmansbolag ett omedelbart intresse och engagemang i verksamheten. För det andra är det svårare att sluta aktieägaravtal i aktiebolag med ett stort antal ägare.⁴⁷

Ett aktieägaravtal är rättsligt sett att betrakta som vilket annat avtal som helst. Avtalet bör utformas skriftligen och undertecknas av delägarna.⁴⁸ Aktieägaravtalet lyder under den vanliga avtalsrättsliga lagstiftningen enligt vilken de grundläggande principerna om *pacta sunt servanda* och avtalsfrihet gäller. Liksom vid annan avtalsskrivning bör delägarna vara uppmärksamma på att inte föra in klausuler i avtalet som kan ogiltigförklaras eller jämkas med stöd av 36 § avtalslagen.⁴⁹ Med utgångspunkt i principen om avtalsfrihet står det delägarna fritt att avtala hur de vill varför aktieägaravtalen kan innehålla klausuler av alla möjliga slag beroende på vad syftet med aktieägaravtalet är. Av denna anledning finns det på marknaden en rik flora av klausuler som tas in i aktieägaravtal. Vissa sorters klausuler återkommer dock i merparten av aktieägaravtalen, så som klausuler om styrning av makten över aktiebolaget, styrning av finansieringen, styrning av aktieomsättningen samt sanktioner och tvistelösning.⁵⁰ I denna uppsats kommer fokus att ligga på de klausuler som tas in i aktieägaravtalen för att kontrollera delägarkretsen samt klausuler som innehåller bestämmelser om hur aktieägarna på rimliga villkor kan ta sig ur bolaget.

Aktieägaravtalet har olika rättsverkningar i förhållande till olika rättssubjekt. Nedan följer en redogörelse för aktieägaravtalets rättsliga verkan mot bolaget, mellan aktieägarna och mot tredje man.

Ett aktieägaravtal har ingen rättslig verkan mot bolaget. Detta innebär exempelvis att en aktieägare som förvärvat en aktie, i strid med en klausul i aktieägaravtalet, betraktas som aktieägare i förhållande till bolaget.⁵¹ En annan lösning hade blivit märklig eftersom avsikten med aktieägaravtalet är att det skall möjliggöra ett kringgående av ABL:s bestämmelser.⁵² Den vedertagna uppfattningen är emellertid att aktieägaravtalet har en rättslig verkan avtalsparterna, d.v.s. aktieägarna emellan. Aktieägarna är således bundna av kontraktet och en aktieägare som bryter mot exempelvis en exitbestämmelse kommer att drabbas av de i avtalet stadgade påföljderna.⁵³ Rättsläget är något oklart vad gäller aktieägaravtalets verkan mot tredje man, d.v.s. den som förvärvat aktier i bolaget. Genom aktieägaravtalets bestämmelser tillskrivs tredje man ofta negativa förpliktelser. Ett exempel på en negativ förpliktelse är då tredje mans aktier belastas med ett överlåtelseförbud genom en i aktieägaravtalet intagen överlåtelsebegränsningsklausul.⁵⁴ Två parter kan som huvudregel inte genom avtal ålägga en tredje part en

---

⁴⁷ Ibid, s. 100.

⁴⁸ J. Kansmark & C.M. Roos, Aktieägaravtal, 1994, s. 32-33.

⁴⁹ Ibid, s. 29.

⁵⁰ T. Sandström, Handelsbolag och enkla bolag – En lärobok, 2002, s. 80-81.

⁵¹ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 48.

⁵² J. Kansmark & C.M. Roos, Aktieägaravtal, 1994, s. 82.

⁵³ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 48.

⁵⁴ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 53.

negativ förpliktelse eftersom ett avtal endast kan ha rättsverkningar parterna emellan.⁵⁵ Traditionellt sett blir en förvärvare därför inte bunden av vad som står i ett aktieägaravtal – oavsett om förvärvaren är i ond eller god tro vad gäller aktieägaravtalets existens och innehåll.⁵⁶ Ett flertal författare på området öppnar dock upp möjligheten för att en ondtröende förvärvare, d.v.s. en förvärvare som är medveten om aktieavtalets existens och innehåll, blir bunden av innehållet i aktieägaravtalet. J. Sandström anser att en förvärvare som är medveten om innehållet i aktieägaravtalet nog är skyldig att respektera avtalet. En godtröende förvärvare blir dock inte bunden av aktieägaravtalets innehåll.⁵⁷ Kansmark och Roos menar att en person som förvärvar aktier och som har vetskap om vad som står i avtalet blir bunden av de föreskrifter hon känner till. Enligt författarna är det dock helt klart att en förvärvare i god tro inte kan frånvinnas aktierna exempelvis på grund av en hembudsklausul.⁵⁸

Nyare litteratur på området bekräftar den linje som förespråkas av J. Sandström samt Kansmark och Roos, även om frågan i viss mån fortfarande anses vara oklar. T. Sandström menar att en ondtröende förvärvare förmodligen blir bunden av aktieägaravtalets innehåll. Utgångspunkten torde dock vara att en godtröende förvärvare inte blir bunden. T. Sandström tillägger emellertid att frågan inte är helt enkel.⁵⁹ Johansson anser att "rättsutvecklingen otvivelaktigt medfört att tidigare som obligatoriska betraktade rättsförhållanden tillagts giltighet mot förvärvare som vid förvärvet haft (eventuellt borde ha haft) kännedom om rättsförhållandet", vilket innebär att en ondtröende förvärvare blir bunden av aktieägaravtalet.⁶⁰ Sjöman anser att rättspraxis ger ett otillräckligt underlag för att någon slutsats skall kunna dras och han anser därför att frågan måste betecknas som öppen.⁶¹ Sammanfattningsvis är rättsläget således oklart vad gäller aktieägaravtalets rättsverkan mot tredje man.

---

⁵⁵ A. Adlercreutz, *avtalsrätt I*, 2002, s. 138 samt J. Sandström, *Hembud och lösningsrätt vid övergång av aktie*, 1976, s. 283-284.

⁵⁶ D. Stattin, *Om aktieägaravtal*, 2004/05, s. 107 samt J. Sandström, *Hembud och lösningsrätt vid övergång av aktie*, 1976, s. 283-284.

⁵⁷ J. Sandström, *Hembud och lösningsrätt vid övergång av aktie*, 1976, s. 283-284.

⁵⁸ J. Kansmark & C.M. Roos, *Aktieägaravtal*, 1994, s. 30.

⁵⁹ *Ibid*, 1994, s. 83.

⁶⁰ S. Johansson, *Nials svensk associationsrätt*, 2001, s. 298-299.

⁶¹ E. Sjöman, *Hembud, förköp och samtycke*, 2006, s. 50 samt 56.

3 Överlåtelsebegränsningsproblemet

3.1 Allmänt

I avsnitt 2.4.2 har uppsatsförfattaren redogjort för och givit exempel på några av de problem som är specifika för fåmansbolaget. I detta avsnitt kommer överlåtelsebegränsningsproblemet att undersökas närmare. Problemet handlar om fåmansbolagets möjlighet att kontrollera delägarkretsen genom att på olika sätt begränsa aktieägarnas rätt att avyttra sina aktier.

3.2 Problemet

Överlåtelsebegränsningsproblemet kan illustreras med följande scenario:

Tre syskon är delägare i ett fåmansbolag. I bolaget finns en arbetsfördelning mellan syskonen som innebär att varje syskon ansvarar för en del av bolagets förvaltning. Av denna anledning är syskonen beroende av varandras kompetens och det finns ett ömsesidigt förtroende mellan syskonen. På grund av ekonomiska bekymmer säljer ett av syskonen sin aktiepost till den utomstående personen X. X har ingen kunskap om den verksamhet som bolaget bedriver. För X är detta emellertid inget problem eftersom aktierna köpts i rent kapitalpalceringssyfte. X har inga planer på att delta i bolagets dagliga verksamhet eller i dess förvaltning.

Det finns, i ovan beskrivna situation, en risk för att X kommer att skada bolagets verksamhet då syftet med X:s aktieinnehav inte överensstämmer med hur bolaget är uppbyggt och fungerar. Av denna anledning kommer intressekonflikter att skapas i bolaget vilket kan ge upphov till interna spänningar och dåligt samarbete. Det finns åtskilliga variationer på det skisserade scenariot som belyser hur en växling i delägarkretsen, genom överlåtelse av aktier till utomstående, kan få allvarliga konsekvenser för resterande aktieägare i fåmansbolaget. Ovan beskrivna situation är bara ett exempel i raden. Eftersom samarbetet i ett fåmansbolag bygger på ett aktivt och engagerat deltagande från samtliga aktieägare är delägarkretsens sammansättning viktig och varje aktieägare spelar en stor roll. Således finns det i fåmansbolag ett behov av att kunna kontrollera delägarkretsen.⁶²

Överlåtelsebegränsningsproblemet är specifikt för fåmansbolaget.⁶³ I ett större aktiebolag deltar aktieägarna normalt inte aktivt i bolagets verksamhet och förvaltning utan tillskjuter endast kapital. Förvaltningen sköts istäl-

⁶² Andelsbolag, SOU 1978:66, s. 120.

⁶³ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 46.

let av bolagets ledning och verksamheten av bolagets anställda.⁶⁴ Av denna anledning är det ofta oproblematiskt i ett större aktiebolag då det sker en förändring i aktieägarkretsen. I ett handelsbolag bestämmer bolagsmännen på egen hand hur ägarväxlingen i bolaget skall gå till varför ovan skisserade scenario inte kan uppkomma mot delägarnas vilja.⁶⁵ Om bolagsmännen inte bestämt hur delägarväxlingen skall gå till stadgar 2 kap. 2 § HBL att det krävs samtycke av samtliga bolagsmän för att en ny bolagsman skall få inträda i bolaget. Eftersom principen om aktiers fria överlåtbarhet är grundläggande inom aktiebolagsrätten kan aktieägarna i ett fåmansbolag inte, så som bolagsmännen i ett handelsbolag, bestämma hur ägarväxlingen skall gå till.⁶⁶ Problemet är således specifikt för fåmansbolaget.

3.3 Lagstiftningen

3.3.1 Förbehåll om överlåtelsebegränsningar

Trots den grundläggande principen om aktiers fria överlåtbarhet finns det ett antal bestämmelser i ABL som stadgar att det i bolagsordningen kan skrivas in olika sorters överlåtelsebegränsningsförbehåll. Genom förbehållen kan rätten att avyttra aktier begränsas och delägarkretsen kan på så sätt kontrolleras. Förbehållen är tre till antalet och benämns i ABL *hembudsförbehåll*, *förköpsförbehåll* och *samtyckesförbehåll*.⁶⁷ Dessa överlåtelsebegränsningsförbehåll är således de enda som får tas in i en bolagsordning. Det finns emellertid ingen bestämmelse i ABL som förbjuder begränsningsregler i aktieägaravtal.⁶⁸

3.3.2 Hembudsförbehåll

Enligt 4 kap. 27 § ABL får ett *hembudsförbehåll* tas in i bolagsordningen. Förbehållet innebär att en aktieägare eller någon annan har rätt att lösa en aktie, till en på objektiva grunder fastställd köpeskillning, som har övergått till en ny ägare. Genom ett hembudsförbehåll kan bolagets övriga ägare således förhindra att en utomstående blir aktieägare i bolaget, under förutsättning att aktieägarna kan skaffa fram erforderligt kapital för att köpa aktierna.⁶⁹ Själva lösningsrätten blir enligt lagrummet aktuell först efter det att aktierna övergått till en ny ägare, vilket skiljer hembudsförbehållet från förköpsförbehållet (se avsnitt 3.3.3). Hembudsförbehåll i bolagsordningen har tillåtits, om än i en något annorlunda form, sedan ABL 1848.⁷⁰ Eftersom hembudsförbehållet har tillåtits under lång tid är svenska bolag inte främmande för förbehållet och det förekommer i 90 % av de svenska aktiebola-

⁶⁴ R. Skog, Rodhes Aktiebolagsrätt, 2006, s. 181 ff.

⁶⁵ Andelsbolag, SOU 1978:66, s. 118.

⁶⁶ C. Bergström & P. Samuelsson, Aktiebolagets grundproblem, 2001.

⁶⁷ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 46.

⁶⁸ Ibid, s 47-48.

⁶⁹ R. Skog, Rodhes Aktiebolagsrätt, 2006, s. 157.

⁷⁰ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 46 och 21.

gen.⁷¹ I fåmansbolag är hembudsförbehåll troligen ännu vanligare.⁷² Enligt 7 kap. 42 § ABL krävs kvalificerad majoritet vid beslut på bolagsstämman för att ett hembudsförbehåll skall få tas in i bolagsordningen.⁷³

Hembudsförfarandet kan i korthet beskrivas enligt följande. När en person förvärvat en hembudspliktig aktie skall hon anmäla detta till styrelsen. Styrelsen underrättar sedan de lösningsberättigade om hembudet varpå en viss tid förflyter under vilken de lösningsberättigade har tid på sig att framställa eventuella lösningsanspråk. Om ett anspråk framställs bestäms en lösen-summa. Om något lösningsanspråk inte framställs blir förvärvaren av den hembudspliktiga aktien rättmätig ägare och kan föras in i aktieboken.⁷⁴

Ett hembudsförbehåll skall, enligt 4 kap. 28 § ABL, innehålla en rad olika uppgifter. Enligt första punkten skall det anges vilka förvärv som omfattas av förbehållet. Fördelen med hembudsförbehållet är att det kan göras tillämpliga på alla slags fång, d.v.s. även familjerättsliga fång, exekutiv försäljning, försäljning enligt konkurslagen och förvärv på grund av fusion.⁷⁵ I förbehållet kan det även anges att vissa fång skall vara undantagna.⁷⁶ Det finns således förhållandevis stora möjligheter att skraddarsy förbehållet.⁷⁷ Enligt paragrafens andra punkt skall det anges huruvida partiell inlösen skall vara möjlig eller inte. I majoriteten av hembudsförbehåll föreskrivs det att inlösen skall omfatta hela den aktiepost som hembudet avser. I vissa fall kan dock ett stadgande om partiell inlösen vara att föredra. Det kan exempelvis förhålla sig så att en aktiepost har gått över till en person som redan tidigare äger aktier i bolaget och som skulle få en dominerande ställning om inlösen inte sker. I ett sådant fall kan det vara önskvärt att endast göra en partiell inlösen.⁷⁸ Enligt tredje punkten skall det av förbehållet framgå i vilken ordning de lösningsberättigade skall erbjudas att lösa de hembjudna aktierna. Det skall följaktligen anges vem eller vilka som är lösningsberättigade och i vilken ordning de skall erbjudas aktierna. Det är också möjligt att istället ange en viss krets av personer som skall vara lösningsberättigade, exempelvis alla de aktieägare som är införda i aktieboken vid en viss tidpunkt. Det är dock inte möjligt att föreskriva att styrelsen skall "anvisa lämplig lösningsberättigad" när en hembudssituation uppkommer.⁷⁹ Vad gäller den inbördes ordningen hos de lösningsberättigade så kan en lista på de lösningsberättigade personerna göras. Det är också möjligt att föreskriva att fördelningen av de hembjudna aktierna skall ske i proportion till tidigare aktieinnehav och att den med störst aktieinnehav skall få lösa in aktierna först.⁸⁰ Enligt bestämmelsens fjärde punkt skall villkoren för lösen anges i

---

⁷¹ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 137.

⁷² J. Kansmark & C.M. Roos, Aktieägaravtal, 1994, s. 65.

⁷³ S. Andersson m.fl., Aktiebolagen – En kommentar, 2006, 4:47.

⁷⁴ Prop. 2004/05:85, s. 254.

⁷⁵ J. Hessius, Överlåtelsebegränsningar för aktier, 1997, s. 11.

⁷⁶ R. Skog, Rodhes Aktiebolagsrätt, 2006, s. 157.

⁷⁷ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 142.

⁷⁸ Ibid, s. 144.

⁷⁹ Ibid, s. 146-147.

⁸⁰ Ibid, s. 147.

förbehållet. Det som främst är av intresse, vad gäller förevarande punkt, är hur priset för aktierna skall fastställas. En vanlig formulering lyder som följer: "inlösen skall ske till ett pris motsvarande köpeskillingen i den lösningsrättsutlösande överlåtelsen".⁸¹ Fördelen med denna skrivning är att tvister om prisets storlek och frågor om jämkning kan undvikas.⁸² Det är också möjligt att ange ett bestämt belopp, en värderingsmetod eller en beräkningsmodell.⁸³ Enligt paragrafens andra stycke behöver hembudsförbehållet emellertid inte innehålla uppgift om priset för aktierna. Om något pris inte anges skall priset bestämmas så att det motsvarar det pris som kan påräknas vid en försäljning under normala förhållanden. Enligt punkterna fem till sju i bestämmelsen skall det anges tre olika tidpunkter i förbehållet; den tid inom vilken lösningsanspråk skall framställas, den tid inom vilken talan i en fråga om hembud skall väckas samt inom vilken tid inlösta aktier skall betalas.⁸⁴

Enligt hembudsbestämmelserna i ABL 75 var det inte möjligt att rösta för aktierna under hembudstiden, vilket resulterade i en passivisering av aktierna.⁸⁵ Denna reglering medförde ofta att beslutsprocessen i bolaget lamslogs och att verksamheten ineffektiviserades. Enligt 4 kap. 35 § andra stycket ABL får det i förbehållet numera föreskrivas att antingen överlåtaren eller förvärvaren är berättigad att rösta under hembudstiden. Denna regel minskar risken för en passivisering av aktierna.⁸⁶

3.3.3 Förköpsförbehåll

Ett förbehåll som föreskriver att en aktieägare, som ämnar överlåta sina aktier, först måste erbjuda aktierna till övriga aktieägare eller någon annan benämns i ABL *förköpsförbehåll*. Bestämmelser om förköpsförbehållet återfinns i 4 kap. 18 § ABL och i de följande paragraferna. Rätten att förköpa aktier enligt förköpsförbehållet inträder *före* överlåtelsen medan rätten att inlösa aktier i hembudsfallet inträder *efter* överlåtelsen. Detta förhållande utgör den stora skillnaden mellan förköps- och hembudsförbehållet.⁸⁷ Fördelen med förköpsförbehållet, i jämförelse med hembudsförbehållet, är således att det aldrig riskerar att uppkomma en tidsperiod under vilken exempelvis rösträtt för aktien inte kan utövas.⁸⁸ Detta faktum kan vara en av orsakerna till varför det internationellt sett är betydligt vanligare med förköpsklausuler än hembudsklausuler.⁸⁹ Nackdelen med förköpsförbehållet är emellertid att de förköpsberättigade måste förköpa aktier utan att veta vem de skyddar sig mot, eftersom överlåtaren inte är skyldig att uppge vem den

---

⁸¹ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 150.

⁸² Prop. 2004/05:85, s. 555.

⁸³ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 149.

⁸⁴ Prop. 2004/05:85, s. 256.

⁸⁵ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 139.

⁸⁶ Prop. 2004/05:85, s. 258.

⁸⁷ Ibid, s. 260.

⁸⁸ R. Skog, Rodhes Aktiebolagsrätt, 2006, s. 161 samt S. Andersson m.fl., Aktiebolagen – En kommentar, 2006, 4:33.

⁸⁹ S. Andersson m.fl., Aktiebolagen – En kommentar, 2006, 4:33.

tilltänkta förvärvaren är.⁹⁰ Det krävs, liksom vad gäller hembudsförbehållet, kvalificerad majoritet vid ett stämmobeslut för att ett förköpsförbehåll skall få skrivas in i bolagsordningen.⁹¹

Själva förköpsförfarandet överensstämmer till stora delar med hembudsforfarandet, som beskrivits ovan i avsnitt 3.3.2. Vissa skillnader finns dock. Om lösningsrätten enligt ett hembudsförbehåll inte utnyttjas blir överlåtelsen gällande och förvärvaren skrivs in i aktieboken. Vid ett förköp föreligger en annan situation. Om ett förköp inte kommer till stånd har aktieägaren, enligt 4 kap. 25 § ABL, rätt att under sex månader överlåta aktierna. Aktier som erbjudits till förköp, men inte blivit förköpta, får inte överlåtas till villkor som är förmånligare än de som angavs i ansökan till bolaget.⁹² Om överlåtaren hade tillåtits att sälja aktierna på andra villkor hade det funnits en risk för att förköpsförbehållet hade missbrukats.

I 4 kap. 19 § ABL anges vad ett förköpsförbehåll skall innehålla. Uppräkningen i paragrafen är näst intill identisk med uppräkningsen i den bestämmelse som stadgar vad ett hembudsförbehåll skall innehålla. En skillnad finns dock. Av paragrafens första punkt framgår att förköpsförbehållet endast omfattar överlåtelser, till skillnad från hembudsförbehållet som kan omfatta alla former av fång. Med överlåtelse avses köp, byte och gåva varför ett förköpsförbehåll exempelvis inte kan omfatta förvärv genom arv eller testamente. En rad tillämpningsproblem hade uppstått om förköpsförbehållet hade omfattat andra förvärv än överlåtelser. Vid en arvsrättslig ägand övergång är det exempelvis svårt för den avlidna aktieägaren att, i enlighet med 4 kap. 20 § ABL, anmäla villkoren för förköp hos styrelsen. Det kan i förbehållet tas in ett stadgande om vilka överlåtelseformer som omfattas av förbehållet eller ett stadgande om de överlåtelsevarianter som inte omfattas.⁹³

3.3.4 Samtyckesförbehåll

Enligt 4 kap. 8 § ABL får det i bolagsordningen tas in ett *samtyckesförbehåll*. Förbehållet innebär att en aktieägare inte kan överlåta sina aktier utan att bolaget gett sitt samtycke. Med bolaget avses antingen bolagsstämman eller styrelsen.⁹⁴ En fördel med samtyckesförbehållet är att det är flexibelt eftersom bolaget ges möjlighet att i det enskilda fallet pröva om en viss tilltänkt förvärvare skall godtas eller inte.⁹⁵ Nackdelen med samtyckesförbehållet, liksom med förköpsförbehållet, är att det endast får lov att omfatta

---

⁹⁰ R. Skog, Rodhes Aktiebolagsrätt, 2006, s. 161 samt E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 106.

⁹¹ S. Andersson m.fl., Aktiebolagen – En kommentar, 2006, 4:33.

⁹² Prop. 2004/05:85, s. 262-263.

⁹³ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 109.

⁹⁴ R. Skog, Rodhes Aktiebolagsrätt, 2006, s. 160.

⁹⁵ Prop. 2004/05:85, s. 265.

förvärv genom överlåtelse.⁹⁶ Det krävs kvalificerad majoritet vid ett stäm-
mobeslut för att ett samtyckesförbehåll skall få införas i bolagsordningen.⁹⁷

Samtyckesförfarandet skiljer sig från hembuds- och förköpsförfarandena. Enligt 4 kap. 11 § ABL måste den aktieägare som avser att överlåta en aktie, som omfattas av ett samtyckesförbehåll, först ansöka om samtycke hos bolagets styrelse. I samtyckesansökan skall överlåtaren ange vem den tilltänkta förvärvaren är. Om överlåtaren vill att bolaget skall anvisa någon annan förvärvare, i det fall samtycke vägras, skall detta anges i ansökan. Överlåtaren skall även ange villkoren för överlåtelsen. Om bolaget bestämmer sig för att vägra samtycke skall det, enligt 4 kap. 12 §, ange skälen för varför samtycke inte gavs samt anvisa en annan förvärvare som är villig att köpa aktierna. Om bolaget inte anger en ny förvärvare, eller inte fattar beslut i frågan inom viss tid, anses bolaget ha gett sitt samtycke och en överlåtelse kan ske. Stadgandena om att bolaget vid nekat samtycke skall anvisa en ny förvärvare samt ange skälen till varför samtycke inte gavs syftar till att förhindra missbruk av samtyckesförbehållet. Om bolaget hade kunnat neka samtycke vid varje överlåtelse, utan att behöva förklara varför eller erbjuda en alternativ lösning, hade samtyckesförbehållet i realiteten varit ett förbudsförbehåll (se avsnitt 3.4.4).⁹⁸ Om bolaget däremot samtycker till en försäljning av aktierna gäller samtycket, enligt 4 kap. 16 § ABL, i sex månader.

I 4 kap. 9 § ABL stadgas vad ett samtyckesförbehåll skall innehålla. Denna bestämmelse skiljer sig på två punkter från de paragrafer som reglerar innehållet i hembuds- och förköpsförbehållen. Förevarande paragraf innehåller exempelvis inget stadgande som föreskriver att det i förbehållet skall anges vem eller vilka som har företrädesrätt vid en aktieförsäljning. Enligt paragrafens första punkt skall det dessutom anges i förbehållet om det är stämman eller styrelsen som skall pröva en fråga om samtycke. Något annat organ eller någon annan person får inte lov att pröva samtyckesfrågor. Det är exempelvis inte tillåtet att föreskriva att ett antal aktieägare eller att styrelsens ordförande skall pröva frågan om samtycke. Det är inte heller tillåtet för bolagsstämman eller styrelsen att delegera uppgiften.⁹⁹

3.3.5 Påföljder vid överlåtelser i strid med ett överlåtelsebegränsningsförbehåll

Enligt 4 kap. 35 § ABL får den som förvärvat en hembudspflichtig aktie inte föras in i aktieboken förrän det står klart att lösningsrätten ej utnyttjas. En överlåtelse i strid med hembudsförbehållet innebär således att förvärvaren inte kan införas i aktieboken. Även om en avyttring i strid med ett hembudsförbehåll inte följs av ogiltighet blir konsekvensen dock i princip den sam-

---

⁹⁶ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 65.

⁹⁷ S. Andersson m.fl., Aktiebolagen – En kommentar, 2006, 4:17.

⁹⁸ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 86.

⁹⁹ Ibid, s. 69.

ma – förvärvaren kan inte göra sitt aktieförvärv gällande eftersom ett införande i aktieboken ej kan ske.¹⁰⁰

En överlåtelse i strid med ett förköps- eller samtyckesförbehåll är enligt 4 kap. 26 § respektive 17 § ABL ogiltig. Av ogiltigheten följer att prestationerna skall gå åter – aktierna skall återlämnas till överlåtaren och köpeskillingen skall återlämnas till förvärvaren.¹⁰¹ En överlåtelse i strid med något av förbehållen kan exempelvis bestå i att en aktieägare överlåter sina aktier trots att samtycke har vägrats eller att en aktieägare avyttrar sina förköpspliktiga aktier utan att anmäla hos bolagets styrelse att hon ämnar sälja sina aktier.

En aktieägare som överlåter sina aktier i strid med ett överlåtelsebegränsningsförbehåll kan bli skadeståndsskyldig eftersom en bestämmelse i bolagsordningen överträds. Enligt 29 kap. 3 § ABL är en aktieägare skyldig att ersätta skada som hon genom att medverka till överträdelse av bolagsordningen uppsåtligen eller av grov oaktsamhet tillfogar bolaget, aktieägare eller annan. Det är emellertid många förutsättningar som skall vara uppfyllda för att aktieägaren skall bli skadeståndsskyldig. En utveckling av rekvisiten i 29 kap. 3 § ABL finns i avsnitt 4.3.3.

3.4 Reglering i aktieägaravtal

3.4.1 Allmänt

En av de viktigaste uppgifterna för ett aktieägaravtal i ett fåmansbolag är att reglera hur ägandeförändringar skall gå till. Denna reglering sker genom diverse bestämmelser om överlåtelsebegränsningar som föreskriver hur delägarkretsen på olika sätt kan kontrolleras.¹⁰² I aktieägaravtalen kallas bestämmelser om överlåtelsebegränsningar för klausuler, till skillnad från i ABL där termen förbehåll används (se avsnitten 3.3.1-3.3.4). De vanligaste reglerna om överlåtelsebegränsningar i aktieägaravtal är hembuds-, förköps-, samtyckes- och förbudsklausuler.¹⁰³ Innehållet i hembuds-, förköps- och samtyckesklausulerna överensstämmer till stora delar med innehållet i motsvarande förbehåll som får tas in i bolagsordningar enligt ABL, då syftet med klausulerna och förbehållen är det samma. Eftersom avtalsfrihet råder är klausulerna emellertid mer variationsrika och innehåller ibland villkor som enligt reglerna i ABL inte får tas in i förbehållen.¹⁰⁴ Den genomgång av klausulerna som följer nedan fokuserar på de skillnader som finns mellan innehållet i klausulerna och förbehållen.

---

¹⁰⁰ R. Skog, *Rodhes Aktiebolagsrätt*, 2006, s. 159.

¹⁰¹ E. Sjöman, *Hembud, förköp och samtycke*, 2006, s. 102 och 135.

¹⁰² D. Stattin, *Om aktieägaravtal*, 2004/05, s. 105 samt *Andelsbolag*, SOU 1978:66, s. 125.

¹⁰³ J. Hessius, *Överlåtelsebegränsningar för aktier*, 1997, s. 21.

¹⁰⁴ Se exempelvis aktieägaravtal avseende Cityflygplatsen i Göteborg AB samt Aktieägaravtal avseende Västtrafik AB.

3.4.2 Hembudsklausuler

Hembudsklausuler förekommer i aktieägaravtal, men de är inte vanliga.¹⁰⁵ En av anledningarna till detta torde vara att hembudsförbehållet har tillåtits i bolagsordningen, om än i en något annorlunda form, ända sedan ABL 1848.¹⁰⁶ Eftersom förbehållet tillåtits under lång tid har det blivit en vana och tradition att placera hembudsbestämmelser i bolagsordningen istället för i ett aktieägaravtal. En annan möjlig anledning till varför hembudsklausuler är ovanliga i aktieägaravtal har att göra med hembudsklausulens rättsliga verkningar mot tredje man. Det är oklart om tredje man kan anses bunden av bestämmelserna i ett aktieägaravtal, vilket nämnts i avsnitt 2.4.3. Tredje man är däremot otvivelaktigt bunden av de regler som finns i ett bolags bolagsordning. Det är således säkrare att ha ett hembudsförbehåll i bolagsordningen än en hembudsklausul i ett aktieägaravtal, ur sakrättslig synpunkt.

Även om hembudsklausuler inte är vanliga i aktieägaravtal skall det dock tilläggas, som ovan nämnts, att de förekommer. En av anledningarna till detta kan vara att många aktieägare är omedvetna om hembudsklausulernas bristande sakrättsliga verkan. Ett exempel på en enkel variant av en hembudsklausul ser ut som följer:

LÖSNINGSKLAUSUL

Om Part överlåter aktier i Bolaget till utomstående skall den andra Parten äga rätt att inlösa aktierna. Inlösenpriset skall härvid fastställas enligt värderingsreglerna i § 9 i detta avtal.¹⁰⁷

Hembudsklausuler kallas ibland för lösningsklausuler, vilket framgår av exemplet ovan. Benämningen syftar på att klausulen ger aktieägare rätt att *lösa* aktierna från förvärvaren.¹⁰⁸ Den vanligaste benämningen är dock hembudsklausul. Generellt sett är innehållet i hembudsklausulerna i princip det samma som innehållet i de hembudsförbehåll som förekommer i svenska bolagsordningar.¹⁰⁹ Detta kan bero på att hembudsförbehållen under lång tid varit tillåtna och att det därför skett en synkronisering av innehållet i hembudsförbehåll och hembudsklausuler.

3.4.3 Förköps- och samtyckesklausuler

Den enda överlåtelsebegränsningsbestämmelsen som fick införas i bolagsordningen enligt ABL 75 var hembudsförbehållet. Förköps- och samtyckesförbehåll var således inte tillåtna.¹¹⁰ Av denna anledning har förköps- och samtyckesklausuler varit mycket vanliga i aktieägaravtal.¹¹¹ Hur vanligt

¹⁰⁵ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 137.

¹⁰⁶ Ibid, s. 21.

¹⁰⁷ Aktieägaravtal mellan Landstinget Dalarna och Borlänge Kommun, § 8.

¹⁰⁸ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 19.

¹⁰⁹ Se exempelvis Aktieägaravtal avseende Cityflygplatsen i Göteborg AB avsnitt 19.2 – 19.4 och jämför med hembudsbestämmelserna i ABL.

¹¹⁰ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 64 och 104.

¹¹¹ J. Kansmark & C.M. Roos, Aktieägaravtal, 1994, s. 67 samt 145.

förekommande de ifrågavarande klausulerna är i aktieägaravtal som tillkommit efter införandet av ABL är svårt att fastställa.

I jämförelse med hembuds- och förköpsklausulerna erbjuder samtyckesklausulen den mest långtgående begränsningseffekten eftersom en överlåtelse kan hindras endast på den grunden att bolaget inte ger sitt samtycke. Av denna anledning har samtyckesklausulen varit den mest använda överlåtelsebegränsningsklausulen.¹¹² Det brukar i samtyckesklausulerna anges om samtycke krävs vid både överlåtelse till utomstående och annan aktieägare eller om samtycke krävs endast vid överlåtelse till utomstående. Det är inte ovanligt att det i samtyckesklausulen föreskrivs att den tilltänkta förvärvaren skall tillhöra viss släkt eller viss familj, inneha visst yrke eller att förvärvaren i.o.m. aktieförvärvet åtar sig särskilda förpliktelser, exempelvis att inte bedriva konkurrerande verksamhet.¹¹³ Ett exempel på en vanlig och enkel, men kanske inte helt tillfredställande, samtyckesklausul ser ut på följande sätt:

SAMTYCKE

Part äger inte till tredje man överlåta eller pantsätta sina aktier i Bolaget utan övriga parter skriftliga medgivande.¹¹⁴

Förevarande klausul är tämligen vag och skulle kunna preciseras betydligt. Klausulen hade blivit lättare att tillämpa om det hade föreskrivits när och hur det skriftliga medgivandet skulle ske. Det är inte ovanligt att samtyckesklausulerna, så som klausulen ovan, saknar stadganden om vad som händer vid nekat samtycke. I realiteten är många samtyckesklausuler därför förbudsklausuler eftersom aktieägarna blint kan neka samtycke till en överlåtelse utan att den överlåtande aktieägaren tillförsäkras en alternativ lösning. Samtyckesklausuler utan skyligheter för den eller de som skall ge samtycke är därför mycket stränga.¹¹⁵ I 4 kap. 9 § första punkten ABL stadgas att det i samtyckesförbehållet skall framgå om det är bolagsstämman eller styrelsen som skall ge sitt samtycke. I samtyckesklausuler är det istället brukligt att ange att det är övriga aktieägare som skall ge sitt samtycke, så som i klausulen ovan.¹¹⁶ En sådan skrivning är i själva verket liktydig med en föreskrift om att det är stämman som skall ge sitt samtycke, eftersom stämman utgörs av samtliga aktieägare.

Även förköpsklausuler är vanligt förekommande i aktieägaravtal, som ovan nämnts. Ett exempel på en förköpsklausul ser ut enligt följande:

FÖRKÖP

Part har rätt att överlåta sina aktier i X till annan endast under förutsättning att parten först skriftligen erbjuder övriga parter att förvärva aktierna i för-

¹¹² J. Sandström, Hembud och lösningsrätt vid övergång av aktie, 1976, s. 85.

¹¹³ J. Kansmark & C.M. Roos, Aktieägaravtal, 1994, s. 79.

¹¹⁴ Aktieägaravtal avseende Västtrafik AB, punkt 19.

¹¹⁵ J. Kansmark & C.M. Roos, Aktieägaravtal, 1994, s. 78 ff.

¹¹⁶ Ibid, s. 78 ff.

hållande till deras aktieinnehav i X (hembud). De övriga parterna skall inom en månad från mottagandet av hembudet meddela den första parten huruvida erbjudandet skall accepteras eller inte.

Bryter part mot bestämmelsen om förköp i detta Avtal skall parten till de övriga parterna vid anfordran utge ett vite om 500.000 kronor i varje enskilt fall att fördelas mellan de övriga parterna i förhållande till deras aktieinnehav i X.¹¹⁷

Förevarande förköpsklausul är sammankopplad med en vitesbestämmelse, vilket gör bestämmelsen kraftfull (se avsnitt 3.4.6 för en utförligare redogörelse om vitesklausuler och andra påföljder vid kontraktsbrott).

Ett exempel på en förköpsklausul som är sammankopplad med en rätt att besluta att bolaget skall träda i likvidation ser ut som följer:

KONSEKVENSER AV PARTS UPPSÄGNING AV AVTALET

Om part vill utträda ur detta avtalsförhållande ska parts aktier genast hembjudas övriga delägare för lösen. Om dessa inte önskar begagna sin rätt till inlösen kan parterna verka för att bolagsstämman beslutar att bolaget skall träda i likvidation. Vid likvidation skall den interna resultatfördelningen ligga till grund för fördelningen av bolagets tillgångar och/eller under-skott.¹¹⁸

I ett flertal av de förköpsklausuler som förekommer på markanden stadgas det att den överlåtande aktieägaren har rätt att sälja sina aktier till utomstående om de övriga aktieägarna inte nyttjar sin förköpsrätt.¹¹⁹ I vissa förköpsklausuler stadgas det dock istället, så som i klausulen ovan, att bolaget skall eller kan träda i likvidation om förköpsrätten inte begagnas. En förköpsklausul formulerad på detta sätt torde i viss mån avskräcka aktieägare från att överlåta sina aktier eftersom en önskan om försäljning kan resultera i att bolaget likvideras.

Vid en första genomläsning av klausulerna ovan kan de uppfattas som hembudsklausuler då orden "mottagandet av hembudet" och "ska parts aktier genast hembjudas" används. Så är dock inte fallet eftersom en hembudsklausul endast är vid handen om det stadgas att aktierna skall hembjudas de lösningsberättigade först *efter* aktieöverlåtelsen till förvärvaren skett. Klausulerna i fråga handlar om att aktierna skall erbjudas övriga aktieägare *före* en aktieöverlåtelse sker varför klausulerna i själva verket är av förköpskaraktär. Den begreppsbildning som begagnas vid skrivandet av aktieägaravtal används i flera fall inkonsekvent vilket försvårar tolkningen av klausulerna och skapar förvirring.¹²⁰

Förköps- och samtyckesklausuler är i viss mån begränsade i sitt tillämpningsområde eftersom klausulerna blir svårtolkade om de omfattar andra

---

¹¹⁷ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 50.

¹¹⁸ Aktieägaravtal för Kommunförsäkring Syd AB, §14.

¹¹⁹ Idem.

¹²⁰ Idem.

fång än överlåtelser.¹²¹ Till skillnad från vad som gäller för förköps- och samtyckesförbehåll enligt ABL är det dock möjligt att genom aktieägaravtal föreskriva att en förköps- eller samtyckesklausul skall omfatta även andra fång, exempelvis arv och testamente. Denna möjlighet finns eftersom avtalsfrihet råder. Det är inte helt ovanligt att möjligheten utnyttjas, även om klausulerna ofta blir svårtillämpade.¹²² Detta torde bero på att avtalsskrivarna i många fall är omedvetna om vilka tolkningsproblem som kan uppkomma.

3.4.4 Förbudsklausuler

I aktieägaravtal förekommer även s.k. förbudsklausuler. Innebörden av en förbudsklausul är att en aktieägare inte tillåts att överlåta sina aktier. Av förbudsklausulen följer således en mycket kännbar inskränkning i aktieägarrens rätt att förfoga över sina aktier. Av denna anledning förbjuder ABL införandet av förbudsklausuler i bolagsordningen.¹²³ Förbudsklausuler är inte särskilt vanliga i aktieägaravtal, i jämförelse med förköps- och samtyckesklausuler, på grund av deras inskränkande verkan.¹²⁴ En förbudsklausul kan dock vara mer eller mindre långtgående. En förbudsklausul kan stadga att aktieöverlåtelser inte får ske till utomstående eller till övriga aktieägare samt att klausulen är gällande under hela den tid bolaget existerar. En klausul med detta innehåll kallas en totalförbudsklausul och är den mest långtgående varianten.¹²⁵ En mindre strikt förbudsklausul kan istället stadga att ett överlåtelseförbud föreligger så länge överlåtare inte kan skapa tillräckliga garantier för att den eventuella förvärvaren kommer att överta överlåtarens skyldigheter enligt aktieägaravtalet.¹²⁶ Det är också vanligt med förbudsklausuler som stadgar att ett överlåtelseförbud gäller under bolagets första år. Efter de första åren omvandlas förbudsklausulen till en förköps- eller samtyckesklausul.¹²⁷ Denna variant av förbudsklausul är vanlig då det i ett nystartat fåmansbolag är extra viktigt att delägarkretsen kontrolleras så att bolaget i lugn och ro kan starta upp sin verksamhet. Ett exempel på en förbudsklausul ser ut som följer:

FÖRBUDSKLAUSUL

Aktieägare får inte inom två år från detta avtals undertecknande till annan överlåta eller pantsätta aktier, som omfattas av detta avtal.¹²⁸

Eftersom en förbudsklausul är mycket ingripande för den enskilde aktieägaren riskerar den att ogiltigförklaras enligt 36 § avtalslagen. Av denna anledning kan det vara svårt att på förhand bedöma om en förbudsklausul håller vid en rättslig prövning, vilket troligen i viss mån avskräcker bolag från att

---

¹²¹ Se avsnitt 3.3.3 för en förklaring till varför förköpsklausuler, och även samtyckesklausuler, blir svårtolkade om de omfattar fler fång än överlåtelser.

¹²² J. Kansmark & C.M. Roos, Aktieägaravtal, 1994, s. 67 samt 78.

¹²³ Ibid, 1994, s. 81-82.

¹²⁴ Idem.

¹²⁵ Idem.

¹²⁶ Idem.

¹²⁷ Ibid, s. 145.

¹²⁸ Ibid, s. 81.

använda allt för långtgående förbudsklausuler.¹²⁹ Fördelen med förbudsklausulen är emellertid att aktieägarna i fåmansbolaget får en total kontroll över delägarkretsen. Dessutom behöver inga medel anskaffas till aktieinlösen.¹³⁰

3.4.5 Aktieägaravtal som innehåller en kombination av överlåtelsebegränsningsklausuler

Det är vanligt att olika överlåtelsebegränsningsklausuler kombineras i ett och samma aktieägaravtal. En kombination kan ske genom att det i avtalet införs flera överlåtelsebegränsningsbestämmelser som återfinns i olika klausuler. Avtalet kan exempelvis innehålla en paragraf med en förbudsklausul som förbjuder alla aktieöverlåtelser det första året, en paragraf med en förköpsklausul som ersätter förbudsklausulen efter ett år samt en paragraf med en hembudsklausul som omfattar en viss post aktier.¹³¹ Det är också möjligt att i en och samma bestämmelse kombinera flera överlåtelsebegränsningsklausuler. Följande klausul kan tolkas som en kombinerad samtyckes- och förköpsklausul.

ÖVERLÅTELSE AV AKTIE

Part har ej rätt att överlåta sina aktier i Bolaget till tredje man utan den andra partens medgivande /.../ Part som önskar överlåta sina aktier i Bolaget skall skriftligen genom rekommenderat brev erbjuda den andra parten att lösa aktierna i förhållande till dess tidigare aktieinnehav i bolaget räknat i antal aktier vid tidpunkten för erbjudandet /.../ Förkastas förköpserbjudandet enligt ovan har Erbjudande Part rätt att överlåta förköpserbjudna aktier till tredje man /.../ För det fall Förförköpsberättigade Part ej godkänner överlåtelser enligt ovan äger Erbjudande Part rätt att kräva inlösen av förköpserbjudna aktier /.../.¹³²

Det förekommer även aktieägaravtal i vilka det finns två olika bestämmelser som innehåller samma sorts överlåtelsebegränsningsklausul.¹³³ Följande exempel illustrerar situationen. (Båda klausulerna är hämtade från samma avtal):

§ 9 FÖRKÖPSRÄTT VID ÖVERLÅTELSE

Om förköpsrätt vid övergång av aktier finns bestämmelser i bolagsordningen.

§ 14 KONSEKVENSER AV PARTS UPPSÄGNING AV AVTALET

Om part vill utträda ur detta avtalsförhållande ska parts aktier hembjudas till övriga delägare för inlösen. Om dessa inte önskar begagna sin rätt till inlösen....¹³⁴

---

¹²⁹ J. Kansmark & C.M. Roos, Aktieägaravtal, 1994, s. 81-82.

¹³⁰ Ibid, s. 82.

¹³¹ Aktieägaravtal mellan Landstinget Dalarna och Borlänge Kommun.

¹³² Aktieägaravtal mellan Landstinget Dalarna och Borlänge Kommun, §9 och §14.

¹³³ Exempelvis aktieägaravtal för Kommunförsäkring Syd AB.

¹³⁴ Idem.

Som synes innehåller § 9 en hänvisning till en förköpsklausul i bolagsordningen medan § 14 innehåller en detaljerad förköpsklausul. Ett aktieägaravtal med två bestämmelser som innehåller samma sorts överlåtelsebegränsningsklausul kan vålla tolkningsproblem om bestämmelserna är motsägelsefulla.

Även om orden "lösenrätt", "hembjudas" och "inlösen" förekommer i ovan refererade klausuler är klausulerna av förköpskaraktär eftersom de tar sikte på rätten för övriga delägare att köpa aktierna *före* de överlåtits till en potentiell förvärvare. Formuleringen i klausulerna är således ytterligare ett exempel på den inkonsekvens i begrepps användningen som finns på området.

3.4.6 Påföljder vid kontraktsbrott

En aktieägare som avyttrar sina aktier i strid med aktieägaravtalets bestämmelser gör sig skyldig till kontraktsbrott. Vid ett brott mot avtalet blir främst fyra påföljder aktuella: skadestånd, vite, uppsägning av avtalet och ett genomdrivande av avtalet genom fastställsetalan eller fullgörelsetalan.¹³⁵

Skadestånd kan komma ifråga även om det inte finns någon skadeståndsbestämmelse i avtalet. För att ersättning skall utgå krävs det bl.a. att den fördelade parten kan visa att det finns en identifierbar skada samt att skadans storlek kan bestämmas till ett visst belopp. Det är dessvärre svårt eller ibland omöjligt att identifiera en skada och att uppskatta den ekonomiska storleken på skadan.¹³⁶ Av denna anledning är det vanligt med vitesklausuler i aktieägaravtal i vilka det stadgas att ersättning skall utgå med ett visst belopp då en aktieägare brutit mot avtalet – oavsett om en allvarlig skada uppkommit eller inte.¹³⁷ En vitesklausul kan utformas enligt följande:

VITESKLAUSUL

Part som bryter mot vad detta avtal stadgar skall, om övriga parter så kräver och avtalsbrottet inte är ringa, till parterna betala ett vite om fem gånger det vid avtalsbrottet gällande basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Vitet skall fördelas mellan övriga parter i proportion till deras aktieinnehav.¹³⁸

Det är viktigt att vitesklausulen tydligt preciserar att ett vite med ett visst belopp skall utgå *även* om skada inte kan identifieras eller beloppsbestämmas. Om vitesklausulen är allmänt hållen blir den meningslös eftersom allmänna skadeståndsrättsliga bestämmelser hade givit samma skydd.¹³⁹ Ett exempel på en otillfredsställande klausul är som följer:

INGEN ACCEPTANS AV HEMBUD

---

¹³⁵ J. Kansmark & C.M. Roos, Aktieägaravtal, 1994, s. 82.

¹³⁶ D. Stattin, Om aktieägaravtal, 2004/05, s. 111.

¹³⁷ Ibid, s. 111.

¹³⁸ J. Kansmark & C.M. Roos, Aktieägaravtal, 1994, s. 82.

¹³⁹ Ibid, s. 93.

/.../ Part som ej iakttar bestämmelserna om hembud enligt ovan skall ersätta motparten den skada han må lida därav.¹⁴⁰

I vissa fall har parterna inte tillräckligt med likvida medel för att kunna betala ett vite. I dessa fall blir en vitesklausul tämligen tandlös. Detta problem kan emellertid lösas genom en bestämmelse som stadgar att viss säkerhet skall ställas för ett eventuellt framtida vite. Varje aktieägare kan exempelvis pantsätta sina aktier i bolaget.¹⁴¹

Aktieägaravtal är att betrakta som enkla bolag eftersom de bygger på avtal, avser visst ändamål samt medför en förpliktelse att verka för detta ändamål.¹⁴² Av denna anledning blir de regler i HBL som handlar om uppsägning och upplösning av enkla bolag tillämpliga.¹⁴³ Enligt 2 kap. 25 § och 4 kap. 7 § andra stycket HBL skall ett bolag genast träda i likvidation, på begäran av en bolagsman, om en annan bolagsman väsentligt åsidosätter sina skyldigheter enligt bolagsavtalet. Ett kontraktsbrott är sålunda grund för uppsägning av aktieägaravtalet. Kontraktsbrottet måste emellertid vara väsentligt. Bestämmelserna i fråga är tvingande till sin karaktär och kan således inte avtalas bort. Enligt 4 kap. 29 § HBL får bolagsmännen dock avtala att den bolagsman som bryter mot avtalet skall utträda ur bolaget istället för att bolaget skall träda i likvidation. Denna bestämmelse har tillkommit eftersom en likvidation av bolaget, d.v.s. en omedelbar upplösning av aktieägaravtalet, i många fall inte är en tillfredställande lösning.¹⁴⁴ När en bolagsman tvingas lämna bolaget är det lämpligt att föreskriva i avtalet att bolagsmannen skall hembjuda sina aktier till inlösen av övriga aktieägare.¹⁴⁵

De åtgärder som det redogjorts för ovan är emellertid inte alltid tillräckliga. I vissa fall finns det ett behov av att kunna genomdriva avtalsinnehållet. Part kan exempelvis väcka en fastställsetalan och yrka på att domstolen förklarar att en aktieägare inte får överlåta sina aktier till en utomstående.¹⁴⁶ Part kan även väcka talan om fullgörelse. Genom en fullgörelsetalan kan en aktieägare exempelvis förpliktas att inte överlåta sina aktier förrän de hembjudits de andra aktieägarna. En sådan talan kan kombineras med olika säkerhetsåtgärder och domen är exigibel.¹⁴⁷ En fullgörelsetalan kan emellertid inte upptas till prövning om inte tiden för fullgörelse inträtt.¹⁴⁸

Om en aktieägare överlåter sina aktier i strid med ett förköps- eller samtyckesförbehåll enligt ABL blir överlåtelsen ogiltig.¹⁴⁹ Det är med stor sannolikhet inte möjligt att föreskriva i ett aktieägaravtal att en överlåtelse i

---

¹⁴⁰ Aktieägaravtal avseende Cityflygplatsen i Göteborg AB, 19.3.

¹⁴¹ J. Kansmark & C.M. Roos, Aktieägaravtal, 1994, s. 82.

¹⁴² Ibid, s. 35.

¹⁴³ Idem.

¹⁴⁴ Ibid, s. 94.

¹⁴⁵ Ibid, s. 95.

¹⁴⁶ Ibid, s. 99.

¹⁴⁷ Ibid, s. 100.

¹⁴⁸ Idem.

¹⁴⁹ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 102 och 135.

strid med en av avtalets överlåtelsebegränsningsklausuler skall leda till ogiltighet. Detta faktum sammanhänger med aktieägaravtalets rättsliga verkan mot tredje man, ett resonemang som utvecklats i avsnitt 2.4.3. Som framgår av det nämnda avsnittet blir en godtroende tredje man sannolikt inte bunden av innehållet i ett aktieägaravtal. Det är oklart om aktieägaravtalet binder en ondtröende tredje man. Om tredje man inte anses bunden av aktieägaravtalet kommer denne följaktligen inte vara bunden av en regel om ogiltighet i aktieägaravtalet. En överlåtelse i strid med en bestämmelse i ett aktieägaravtal kan således inte leda till ogiltighet av överlåtelsen.

4 Exitproblemet

4.1 Allmänt

I avsnitt 3 beskrivs överlåtelsebegränsningsproblemet. I detta avsnitt kommer exitproblemet att utredas närmare. Exitproblemet handlar om hur det ibland kan vara svårt för en minoritetsägare i ett fåmansbolag att lämna bolaget på rimliga villkor.

4.2 Problemet

Exitproblemet kan illustreras med följande scenario:

Tre syskon är delägare i ett fåmansbolag. Ett av syskonen äger 60 % av aktierna medan de två övriga syskonen ägar respektive 20 % var av aktierna. Samtliga syskon är anställda i bolaget. Efter många års väl fungerande samarbete börjar majoritetsägaren att ta beslut som missgynnar minoritetsägarna. Först säger majoritetsägaren upp minoritetsägarna från sina anställningar. Sedan beslutar majoritetsägaren att minoritetsägarna inte skall få någon utdelning på sina aktier eftersom bolagets vinst skall gå till betalning av majoritetsägarens lön.

Scenariot ovan är ett exempel på hur majoriteten i ett fåmansbolag missbrukar sin makt gentemot minoriteten genom utsvältning.¹⁵⁰ Utsvältning innebär att majoriteten ser till att det under en längre tid inte blir någon vinstutdelning i bolaget, trots att bolaget går med vinst, vilket i längden blir påfrestande för minoriteten.¹⁵¹ En annan situation i vilken ett maktmissbruk förekommer är då majoriteten utnyttjar vissa affärsmöjligheter för egen del vid sidan om bolaget.¹⁵² Det finns många exempel på hur majoriteten kan missbruka sin makt i ett fåmansbolag, men gemensamt för alla missbrukssituationer är att minoritetsägarna vill kunna ta sig ur bolaget. En minoritetsägare i ett fåmansbolag kan dock sällan avyttra sina aktier. För det första är aktierna inte föremål för omsättning på den allmänna marknaden.¹⁵³ För det andra är det svårt att finna en köpare som vill köpa en minoritetspost i ett bolag i vilket majoriteten missbrukar sin makt. Dessutom sätter diverse överlåtelsebegränsningsbestämmelser ofta stopp för en aktieöverlåtelse.

Exitproblemet är specifikt för fåmansbolaget. I ett noterat aktiebolag kan minoritetsägarna utan större svårigheter avyttra sina aktier och på så vis ta sig ur förtrycket, även om det kanske inte alltid är den bästa lösningen. I ett handelsbolag har delägarna rätt att dra tillbaka sitt kapital och sin andel av

---

¹⁵⁰ Andelsbolag, SOU 1978:66, s. 128.

¹⁵¹ T. Sandström, Svensk aktiebolagsrätt, 2007, s. 300.

¹⁵² Idem.

¹⁵³ J. Kansmark & C.M. Roos, Aktieägaravtal, 1994, s. 24.

vinsten genom att begära upplösning av bolaget.¹⁵⁴ Denna rättighet har inte en aktieägare i ett aktiebolag.¹⁵⁵ Således är exitproblemet specifikt för fåmansbolaget.

En aktieägare i ett fåmansbolag kan emellertid vilja lämna bolaget även om ett majoritetsmissbruk inte förekommer. Även i sådana fall kan det vara svårt för en minoritetsägare att lämna bolaget på rimliga villkor, främst på grund av de överlåtelsebegränsningsbestämmelser som ofta finns i fåmansbolagens bolagsordningar eller i aktieägaravtal.

4.3 Lagstiftningen

4.3.1 Bestämmelser om aktieägars rätt att lämna bolaget

I ABL finns det främst tre möjliga åtgärder som kan vidtas då en aktieägare i ett fåmansbolag vill lämna bolaget: tvångslikvidation vid majoritetens maktmissbruk, inlösen av minoritetens aktier vid majoritetens förtryck samt inlösen av minoritetens aktier om någon aktieägare i bolaget äger mer än 90 % av aktierna i bolaget.¹⁵⁶ De två första åtgärderna kan företas endast när det kan visas att majoriteten missbrukar sin makt, medan den tredje åtgärden inte är sammankopplad med ett krav på majoritetsförtryck. I följande avsnitt kommer en genomgång av de tre åtgärderna att ske.

4.3.2 Tvångslikvidation

Enligt 25 kap. 21-23 §§ ABL kan en minoritet väcka talan om tvångslikvidation om en aktieägare, d.v.s. majoriteten i bolaget, missbrukar sin makt.¹⁵⁷ En majoritet som exempelvis utövar sitt inflytande genom bolagsstämmobeslut i strid med i 7 kap. 47 § ABL anses missbruka sin makt och bestämmelsen kan i den aktuella situationen således tillämpas.¹⁵⁸ Vid en likvidation avvecklas bolaget och minoritetsägaren kan på så sätt utträda ur bolaget och få ut den del hon investerat. Att genomföra en tvångslikvidation vid majoritetens förtryck är emellertid en mycket drastisk åtgärd eftersom hela bolaget avvecklas. Likvidationen är en definitiv åtgärd som kan innebära en kapitalförstörelse som inte enbart får stora konsekvenser för bolaget utan även för bolagets fordringsägare.¹⁵⁹ Således är en tvångslikvidation många gånger en otillfredsställande lösning för ett blomstrande företag med goda framtidsutsikter.¹⁶⁰ Mot bakgrund av dessa argument har bestämmelserna om tvångslikvidation gjorts svårtillämpade genom ett flertal förutsätt-

---

¹⁵⁴ Andelsbolag, SOU 1978:66, s. 126.

¹⁵⁵ Finns ingen bestämmelse i ABL som ger en aktieägare den rättigheten.

¹⁵⁶ Se 25 kap. 21-23 §§, 29 kap. 3-4 §§ samt 22 kap. 1 § ABL.

¹⁵⁷ C. Bergström & P. Samuelsson, Aktiebolagets grundproblem, 2001, s. 185.

¹⁵⁸ S. Andersson m.fl., Aktiebolagen – En kommentar, 2006, 25:55.

¹⁵⁹ C. Bergström & P. Samuelsson, Aktiebolagets grundproblem, 2001, s. 185.

¹⁶⁰ T. Sandström, Svensk aktiebolagsrätt, 2007, s. 203.

ningar samtidigt måste vara uppfyllda.¹⁶¹ Följande förutsättningar skall vara uppfyllda. Majoriteten i bolaget skall ha missbrukat sitt inflytande i bolaget och detta skall ha skett avsiktligt. Missbruket skall ha gett upphov till en överträdelse av en bestämmelse i ABL, ÅRL eller bolagsordningen. Den bestämmelse som överträds måste vara en minoritetskyddsbestämmelse, d.v.s. en bestämmelse som syftar till att skydda minoritetsägarna i bolaget.¹⁶² Talan om tvångslikvidation skall väckas av ägare som innehar minst 10 % av bolagets aktier. Dessutom kan en tvångslikvidation endast bifallas om det föreligger "särskilda skäl" på grund av missbrukets långvarighet eller någon annan anledning.¹⁶³ Exempel på "någon annan anledning" kan vara att missbruket är grovt eller att det finns en fara för att det skall upprepas.¹⁶⁴ Som synes skall en lång rad förutsättningar vara uppfyllda för att en tvångslikvidation skall få ske.

Eftersom tvångslikvidation anses vara en synnerligen ingripande åtgärd kan inlösen av minoritetens aktier, på begäran av bolaget, enligt 25 kap. 22 § ABL istället ske. När domstolen skall besluta om bolaget skall få lösa aktierna skall hänsyn tas till de anställdas och fordringsägarnas intressen eftersom dessa grupper kan vara betjänta av att bolaget fortsätter sin verksamhet.¹⁶⁵ I paragrafen anges det inte hur inlösenbeloppets storlek skall beräknas, i de fall domstolen kommer fram till att inlösen får ske. I propositionen till ABL 75 uttalade Lagrådet, vid tillkomsten av motsvarande bestämmelse, att de principer som används vid inlösen enligt 15 kap. 3 § ABL 75 (numera 29 kap. 4 § ABL) skall tillämpas.¹⁶⁶ Om bolagets kapital efter inlösen skulle understiga halva aktiekapitalet får inlösen emellertid inte ske. Värderingen av tillgångarna skall enligt förevarande paragrafs andra stycke ske enligt 25 kap. 14 § ABL, d.v.s. utifrån de principer som används då det skall fastställas om bolaget är skyldigt att träda i likvidation på grund av kapitalbrist.

4.3.3 Inlösen av minoritetsaktie vid majoritetens förtryck

En förtryckt minoritet kan, istället för att föra talan om tvångslikvidation, enligt 29 kap. 4 § ABL begära att majoriteten löser in minoritetens aktier. Till skillnad från bestämmelsen om tvångslikvidation krävs det enligt förevarande bestämmelse inte att minst 10 % av aktieägarna skall föra talan.¹⁶⁷ Rätten att påfordra inlösen enligt den aktuella paragrafen utgör inte en självständig rättslig grund och bestämmelsen skall kopplas samman med skadeståndsbestämmelsen i 29 kap. 3 § ABL. Samtliga rekvisit i 29 kap. 3 § ABL måste således vara uppfyllda för att tilläggsbestämmelsen i kapitlets 4

---

¹⁶¹ T. Sandström, Svensk aktiebolagsrätt, 2007, s. 202-203.

¹⁶² Ibid, s. 203.

¹⁶³ C. Bergström & P. Samuelsson, Aktiebolagets grundproblem, 2001, s. 185.

¹⁶⁴ S. Andersson m.fl., Aktiebolagen – En kommentar, 2006, 25:55.

¹⁶⁵ R. Skog, Rodhes Aktiebolagsrätt, 2006, s. 260 samt S. Andersson m.fl., Aktiebolagslagen – En kommentar, 2006, 25:57.

¹⁶⁶ S. Andersson m.fl., Aktiebolagen – En kommentar, 2006, 25:85 samt prop. 1975:103, s. 773 f.

¹⁶⁷ S. Andersson m.fl., Aktiebolagen – En kommentar, 2006, 29:20.

§ skall få tillämpas.¹⁶⁸ Inlösenbestämmelsen tillkom eftersom sanktionen skadestånd inte ansågs tillräcklig i de fall då det förekommit ett systematiskt och långvarigt maktmissbruk från majoritetens sida i ett bolag.¹⁶⁹

Följande förutsättningar skall vara uppfyllda för att inlösen vid majoritetens förtryck skall få ske. Enligt 29 kap. 3 § ABL är en aktieägare skyldig att ersätta skada som hon genom att medverka till överträdelse av ABL eller bolagsordningen uppsåtligen eller av grov oaktsamhet tillfogar bolaget, aktieägare eller annan. Minoriteten måste således visa att en skada, som kan mätas i pengar, har uppstått. Det skall även föreligga adekvat kausalitet vilket innebär att skadan skall ha orsakats av majoritetens handlande.¹⁷⁰ Skadestånd utgår endast om handlandet strider mot ABL, ÅRL eller bolagsordningen. Vid en renodlad utsvältning från majoritetens sida kan skadestånd exempelvis inte komma i fråga eftersom någon bestämmelse i ovan nämnda regelverk inte överträds.¹⁷¹ Slutligen måste minoriteten visa att majoriteten handlat uppsåtligen eller grovt oaktsamt, vilket kan vara svårt.¹⁷² Om det finns risk för fortsatt missbruk och det är påkallat på grund av förhållandena i övrigt kan den skadelidande, enligt 29 kap. 4 § ABL, påfordra att hennes aktier löses in. Det torde vara svårt för minoriteten att visa att det finns en risk för att missbruket kommer att fortsätta eftersom det är besvärligt att bevisa något som ännu inte skett.¹⁷³ Troligen måste minoriteten kunna styrka att missbruket varit långvarigt och djupgående för att rekvisitet om framtida missbruk skall vara uppfyllt.¹⁷⁴ Enligt bestämmelsen skall domstolen dessutom ta hänsyn till "förhållandena i övrigt" då den skall avgöra om inlösen får ske eller inte. Den omständigheten att en minoritetsägare av olika skäl hindras från att få skadestånd enligt 29 kap. 3 § kan exempelvis räknas som ett "övrigt förhållande".¹⁷⁵ Sammanfattningsvis är kraven för att inlösen skall få ske tämligen höga och utsikterna för en förtryckt majoritet att få sina aktier inlösta är inte ljusa.

Enligt 29 kap. 4 § ABL skall lösenbeloppet bestämmas till ett belopp som är skäligt med hänsyn till bolagets ställning och övriga omständigheter. Bestämmelsen ger inga konkreta riktlinjer för hur lösenbeloppet skall beräknas. Det är dock klart att det med bolagets ställning i 29 kap. 4 § ABL avses dess ekonomiska ställning. Då det stadgas att hänsyn skall tas till bolagets ställning skall det faktum att den skadelidandes aktiepost saknar försäljningsvärde på grund av majoritetens missbruk inte påverka fastställandet av lösenbeloppets storlek.¹⁷⁶

4.3.4 Inlösen av aktie då mer än 90 % av bolagets aktier

---

¹⁶⁸ E. Nerep & P. Samuelsson, Aktiebolagslagen – En lagkommentar, del III, 2007, s. 41.

¹⁶⁹ SOU 1971:15, s. 355.

¹⁷⁰ T. Sandström, Svensk aktiebolagsrätt, 2007, s. 384 ff.

¹⁷¹ R. Skog, Rodhes Aktiebolagsrätt, 2006, s. 260.

¹⁷² T. Sandström, Svensk aktiebolagsrätt, 2007, s. 380 ff.

¹⁷³ Ibid, s. 203-204.

¹⁷⁴ Ibid, s. 204.

¹⁷⁵ Idem.

¹⁷⁶ E. Nerep & P. Samuelsson, Aktiebolagslagen – En lagkommentar, del III, 2007, s. 41 samt S. Andersson m.fl., Aktiebolagen – En kommentar, 2006, 29:19.

innehas av en aktieägare

I 22 kap. 1 § ABL finns ytterligare en regel om inlösen. Enligt denna bestämmelse har både majoriteten och minoriteten rätt att påkalla inlösen av minoritetens aktier om någon aktieägare äger mer än 90 % av aktierna i bolaget.¹⁷⁷ Inlösen kan således påkallas av minoriteten enligt förevarande paragraf även om majoriteten inte missbrukar sin makt.¹⁷⁸ Trots att bestämmelsen inte tar sikte på de fall då ett majoritetsmissbruk föreligger utgör bestämmelsen ett skydd för en förtryckt minoritet. Majoritetens förtryck kan vara så subtilt att bestämmelserna om tvångslikvidation och inlösen vid majoritetsmissbruk inte blir tillämpliga. Förevarande paragraf är således användbar då ett icke bevisbart missbruk föreligger.

4.3.5 Påföljder vid överträdelse av bestämmelserna om likvidation och inlösen

En majoritetsägare som missbrukar sin makt, vilket resulterar i en tvångslikvidation enligt 25 kap. 21-23 §§ ABL eller inlösen enligt 29 kap. 4 § ABL, kan bli skadeståndsskyldig enligt 29 kap. 3 § ABL eftersom en överträdelse av ABL skett. Det krävs dock att även de övriga rekvisiten i 29 kap. 3 § ABL är uppfyllda för att en skadeståndsskyldighet skall föreligga. En utförligare genomgång av dessa rekvisit finns i avsnitt 4.3.3.

En minoritetsägare som vägrar sälja sina aktier till majoriteten eller en majoritet som vägrar köpa en minoritetsägars aktier i enlighet med 22 kap. 1 § ABL gör sig skyldig till en överträdelse av ABL. I en sådan situation kan skadeståndsskyldighet enligt 29 kap. 3 § ABL föreligga. Som ovan nämnts måste dock samtliga bestämmelser i skadeståndsbestämmelsen vara uppfyllda för att skadestånd skall utgå.

4.4 Reglering i aktieägaravtal

4.4.1 Allmänt

I aktieägaravtalen finns, vid sidan om överlåtelsebegränsningsklausulerna, ofta bestämmelser som reglerar aktieägarnas rätt att lämna bolaget. Dessa

---

¹⁷⁷ T. Sandström, Svensk aktiebolagsrätt, 2007, s. 204.

¹⁷⁸ R. Skog, Rodhes Aktiebolagsrätt, 2006, s. 261.

bestämmelser benämns ibland exitklausuler.¹⁷⁹ I följande avsnitt redogörs det för hur exitklausulerna fungerar och hur de brukar utformas.

4.4.2 Köp- och säljrätter med fokus på säljrätter

Exitklausulerna består av s.k. köp- och säljrätter. Köp- och säljrätterna skapar en rättighetsstruktur i avtalet och de anger när en aktieägare har rätt att sälja aktier till eller köpa aktier av de övriga aktieägarna. En säljrätt innebär att en aktieägare har rätt att sälja sina aktier till övriga aktieägare, vilka följaktligen har en skyldighet att köpa de ifrågavarande aktierna. En köprätt innebär att aktieägarna har rätt att köpa en aktieägars aktier och att ifrågavarande aktieägare följaktligen har en skyldighet att sälja sina aktier. En säljrätt kan exempelvis stadga att en minoritetsägare har rätt att sälja sina aktier till majoritetsägaren om denne under ett visst antal år beslutar att det inte skall ges någon utdelning på aktierna i bolaget, även om bolaget går med vinst. En i fåmansbolag vanligt förekommande köprätt stadgar att en aktieägare som lämnar sin anställning har en skyldighet att sälja sitt aktieinnehav till övriga aktieägare. Syftet med köprätten är att hindra att en aktieägare, som lämnat sin anställning, skall börja arbeta hos en konkurrent och samtidigt ha inflytande i bolaget. Köp- och säljrätterna reglerar således aktieägarnas rätt, men även skyldighet, att utträda ur fåmansbolaget.¹⁸⁰ Termerna köp- och säljrätter byts ibland ut mot termerna erbjudandeplikt och budplikt.¹⁸¹ I det följande kommer fokus att ligga på säljrätterna eftersom exitproblemet handlar om en aktieägars möjligheter att utträda ur fåmansbolaget.

En säljrätt kan villkoras på det sätt avtalsparterna önskar eftersom avtalsfrihet råder. En förpliktelse att sälja aktier är emellertid mer långtgående och ingripande än en förpliktelse att köpa aktier. Av denna anledning innehåller säljrätter vanligtvis fler villkor än köprätter.¹⁸²

Ofta formuleras säljrätterna som en precisering eller utvidgning av bestämmelserna om inlösen av aktier i ABL.¹⁸³ Som nämnts i avsnitt 4.3.3 är det ett antal, inte helt okomplicerade, förutsättningar som skall vara uppfyllda för att en aktieägare med stöd av 29 kap. 3 och 4 §§ eller 22 kap. 1 § ABL skall få sina aktier inlösta. För att underlätta situationen för den minoritetsägare som vill lämna bolaget vid majoritetens förtryck införs det därför exitklausuler i aktieägaravtalen som mjukar upp de utträdesregler som finns i ABL.¹⁸⁴ Det stadgas exempelvis i vissa säljrättsbestämmelser att inlösen kan ske utan att samtliga rekvisit i 29 kap. 3 § ABL behöver vara uppfyllda. Den förtryckta minoriteten behöver exempelvis inte bevisa att skada uppstått, att adekvat kausalitet föreligger eller att majoriteten handlat uppsåtligt

---

¹⁷⁹ J. Hessius, Överlåtelsebegränsningar för aktier, 1997, s. 21.

¹⁸⁰ Intervju med Niklas Arvidsson, doktorand på Handelsrättsliga institutionen, den 17 april.

¹⁸¹ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 59 ff.

¹⁸² Intervju med Niklas Arvidsson, doktorand på Handelsrättsliga institutionen, den 17 april.

¹⁸³ J. Kansmark & C.M. Roos, Aktieägaravtal, 1994, s. 25.

¹⁸⁴ Intervju med Niklas Arvidsson, doktorand på Handelsrättsliga institutionen, den 17 april.

alternativt grovt oaktsamt. Det förekommer också säljrätter som föreskriver att inlösen endast får ske då rekvisiten i 29 kap. 3 § ABL är uppfyllda, men med det tillägget att det inte ställs något krav på att ett framtida missbruk enligt 4 § i samma kapitel måste påvisas.

En säljrätt kan även utformas med utgångspunkt i 22 kap. 1 § ABL, men med ett annat krav på aktieinnehav. Säljrätten kan exempelvis stadga att minoriteten har rätt att sälja sina aktier till en majoritetsägare som innehar mer än 70 % i bolaget.¹⁸⁵ Bestämmelsen kan dessutom föreskriva att majoritetsägaren har rätt att köpa minoritetens aktier om majoritetsägaren innehar mer än 70 % av aktierna i bolaget. Om bestämmelsen föreskriver en rätt att sälja för minoriteten och en rätt att köpa för majoriteten utgör bestämmelsen en kombinerad köp- och säljrättsregel.

En annan kombinerad köp- och säljrättsbestämmelse är den s.k. rysk rouletteklausulen, som ofta används i fåmansbolag med endast två delägare. Klausulen stadgar att den ene delägaren, den erbjudande parten, kan lägga ett köperbjudande på den andre delägarens aktier. Om delägaren väljer att inte anta erbjudandet om att sälja sina aktier föreskriver klausulen att delägaren måste köpa den erbjudande partens samtliga aktier. Klausulen är mycket ingripande eftersom konsekvensen av dess aktiverande är att en av delägarna tvingas sälja samtliga aktier till den andre delägaren som följaktligen blir ensam ägare i bolaget. Eftersom klausulen får stora konsekvenser för bolaget och dess ägare brukar den endast aktiveras när det i bolaget uppstår ett ”skarpt läge”, exempelvis då en varaktig intern tvist till sist hotar bolagets existens.¹⁸⁶

Säljrätter införs i aktieägaravtal för att ge en aktieägare rätt att lämna bolaget på rimliga villkor. För att säljrätterna skall utgöra ett verkligt skydd är det viktigt att den överlåtande aktieägaren får skälig betalning för sina aktier. I säljrättsbestämmelserna bör det därför finnas stadganden om hur köpeskillingen för aktierna skall beräknas på ett passande sätt. Det räcker dock inte med en föreskrift i aktieägaravtalet om att ersättningen skall vara rimlig – de förvärvande aktieägarna måste också ha tillräckligt med tillgångar för att kunna betala den avtalade köpeskillingen. Säljrätterna måste således vara utformade på ett sätt som gör det möjligt för de förvärvande aktieägarna att betala den avtalade köpeskillingen.¹⁸⁷

4.4.3 Säljrätter som är sammankopplade med överlåtelsebegränsningsklausuler

Säljrätter i aktieägaravtal kombineras ofta med hembuds-, förköps- och samtyckesklausuler. Eftersom överlåtelsebegränsningsklausulerna inskränker en aktieägars rätt att ta sig ur bolaget är det ofta nödvändigt att sam-

---

¹⁸⁵ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 60.

¹⁸⁶ Intervju med Niklas Arvidsson, doktorand på Handelsättsliga institutionen, den 17 april.

¹⁸⁷ Idem.

mankoppla begränsningsklausulerna med villkor som gör det möjligt för aktieägaren att lämna bolaget på rimliga villkor.¹⁸⁸ En samtyckesklausul och en sälj rätt kan exempelvis vara sammankopplade på följande sätt: då en aktieägare önskar sälja sina aktier till en utomstående, men bolaget vägrar samtycka till försäljningen, är övriga aktieägare i bolaget skyldiga att köpa den överlåtande aktieägarens aktier om de inte kan anvisa en ny utomstående förvärvare. Genom säljrätten förhindras samtyckesklausulen från att anta formen av en förbudsklausul. Aktieägaren ges således, genom säljrätten, möjligheten att lämna bolaget på rimliga villkor. För att bestämmelsen skall utgöra ett reellt skydd bör den dock föreskriva att en rimlig köpeskilling skall betalas för aktierna om samtycke inte ges. Ett annat exempel på en form av samtyckesklausul som är kopplad till en sälj rätt ser ut som följer:

SAMTYCKESKLAUSUL KOMBINERAD MED INLÖSEN

För det fall Förköpsberättigade Part ej godkänner överlåtelsen enligt ovan äger Erbjudande Part rätt att kräva inlösen av förköpserbjudna aktier.¹⁸⁹

Även en förköpsklausul kan sammankopplas med en sälj rätt. Nedan ges exempel på ett utdrag ur en klausul som kan sägas vara en form av kombinerad förköps- och säljrättsklausul. I klausulen stadgas det att aktieägarna i bolaget måste köpa en aktieägares förköpspliktiga aktier i det fall då aktieägaren inte lyckas sälja aktierna till en utomstående, även om förköpsrätten från början inte utnyttjats. Om så inte sker skall bolaget träda i likvidation. Utdraget ser ut på följande sätt:

/.../I denna situation är samtliga parter skyldiga att på bolagsstämman rösta för likvidationsbeslut på förslag av den part som inte lyckas avhända sig aktierna. Skulle bolagsstämman besluta att bolaget inte skall träda i likvidation, är de parter som röstar mot likvidationsförslaget skyldiga att lösa den ifrågavarande partens aktier till ett belopp som motsvarar det i förköpsklausulen fastställda. Har flera röstat emot förslaget föreligger inlösnings skyldighet enligt vad som föreskrivs då flera anmält sig till förköp.¹⁹⁰

Förevarande klausul möjliggör således ett utträde ur bolaget för en aktieägare, samtidigt som delägarkretsen kan kontrolleras och hållas intakt. Det uppstår inte sällan en svår balansgång, vid skrivandet av aktieägaravtal, mellan att förhindra att oönskade utomstående tar sig in i bolaget och samtidigt möjliggöra ett utträde för en aktieägare på rimliga villkor.

4.4.4 Påföljder vid kontraktsbrott

En aktieägare som handlar i strid med en exitklausul gör sig skyldig till kontraktsbrott. I avsnitt 3.4.6 har det redogjorts för de påföljder som kan göras gällande vid kontraktsbrott och hur dessa fungerar. Vad som stadgas i avsnitt 3.4.6 om kontraktsbrott angående överlåtelsebegränsningsklausuler gäller även för exitklausuler.

¹⁸⁸ J. Kansmark & C.M. Roos, Aktieägaravtal, 1994, s. 63 och 71.

¹⁸⁹ Aktieägaravtal mellan Landstinget Dalarna och Borlänge Kommun, § 8.

¹⁹⁰ J. Kansmark & C.M. Roos, Aktieägaravtal, 1994, s. 63.

5 Analys

5.1 Allmänt

I avsnitt 3 och 4 har det redogjorts för de bestämmelser i ABL som är sammankopplade med överlåtelsebegränsnings- och exitproblemet. En undersökning av hur problemen löses genom klausuler i aktieägaravtal har också företagits. Den redogörelse och undersökning som har utförts kommer att ligga till grund för analysen i detta avsnitt.

Analysen kommer att delas in i tre avsnitt – i det första avsnittet sker en analys med utgångspunkt i överlåtelsebegränsningsproblemet, i det andra avsnittet sker en analys med utgångspunkt i exitproblemet och i det tredje avsnittet görs en sammanfattande analys. Det första och det andra avsnittet kommer båda att inledas med en sammanfattning av vad som framkom i avsnitt 3 respektive 4. Därefter följer en jämförelse och en genomgång av bestämmelserna i ABL och klausulerna i aktieägaravtalen, med utgångspunkt i respektive problem. Utifrån jämförelsen och genomgången kommer uppsatsförfattaren att dra egna slutsatser samt redogöra för de uppfattningar som finns inom doktrinen. I det tredje avsnittet görs en analys av hur de regler som är sammankopplade med överlåtelsebegränsnings- respektive exitproblemet är kopplade till varandra och vilka konsekvenser detta får.

5.2 Analys av överlåtelsebegränsningsproblemet

5.2.1 Sammanfattning av redogörelsen i avsnitt 3

Redogörelsen i avsnitt 3.3 visar att det finns tre bestämmelser i ABL som är sammankopplade med överlåtelsebegränsningsproblemet – reglerna om hembudsförbehåll, förköpsförbehåll och samtyckesförbehåll. Genom att införa en eller flera av dessa förbehåll i bolagsordningen kan delägarkretsen i bolaget kontrolleras och begränsas.

Av undersökningen i avsnitt 3.4 framgår det att det är främst fyra sorters klausuler som används i aktieägaravtal för att kontrollera och begränsa delägarkretsen i ett fåmansbolag. Förköps- och samtyckesklausuler är de överlåtelsebegränsningsregler som används mest frekvent. Även hembudsklausuler används för att begränsa en aktieägares rätt att avyttra sina aktier, men dessa klausuler är mindre vanliga. Det förekommer också förbudsklausuler av varierande stränghet i aktieägaravtalen, även om de mest begränsande varianterna är ovanliga.

5.2.2 En jämförelse och genomgång av bestämmelserna i

ABL och klausulerna i aktieägaravtalen

Vid en övergripande jämförelse av bestämmelserna i ABL och klausulerna i aktieägaravtalen kan det konstateras att förbudsklausuler förekommer i aktieägaravtal men inte i bolagsordningar, då de är förbjudna enligt ABL. Att det förekommer förbudsklausuler i aktieägaravtal torde indikera att det hos fåmansbolagen finns ett behov av att kunna totalförbjuda aktieavyttringar. Detta faktum reser frågan om det, ur ett fåmansbolagsperspektiv, behövs ett förbudsförbehåll i ABL. Totalförbudsklausuler är emellertid, som tidigare nämnts i uppsatsen, inte särskilt vanliga. Av denna anledning torde behovet av ett förbudsförbehåll i ABL inte vara särskilt stort. Av lagtekniska skäl hade införandet av ett förbudsförbehåll för övrigt kunnat ställa till bekymmer. En förbudsklausul hade troligen stridit mot principen om aktiers fria överlåtbarhet eftersom aktieägarens rätt att fritt förfoga över sina aktier hade inskränkts i allt för hög grad.¹⁹¹ Dessutom hade mer långtgående förbudsförbehåll troligen stridit mot 36 § avtalslagen. Mot bakgrund av de lagtekniska problemen hade det varit svårt att införa en regel om ett förbudsförbehåll i ABL, även om det från fåmansbolagens sida funnits ett behov. Eftersom det inte finns något större behov av en förbudsbestämmelse i ABL och då det varit svårt att införa en dylik bestämmelse av lagtekniska skäl får nuvarande reglering i ABL på det aktuella området anses tillfredställande.

En närmare jämförelse av reglerna om hembud, förköp och samtycke visar att ABL:s förbehåll och aktieägaravtalens klausuler är mycket lika. Förbehållen och klausulerna har samma syfte och de innehåller snarlika föreskrifter om vad reglerna skall innehålla. I merparten av de förköpsregler som förekommer i både bolagsordningar och aktieägaravtal finns det exempelvis stadganden om vem som är förköpsberättigad och föreskrifter om att försäljningen av aktierna till utomstående inte får ske till bättre villkor än i förköpserbjudandet.¹⁹² I hembudsbestämmelserna finns det ofta en föreskrift om vem aktierna skall hembjudas till och hur priset för aktierna skall beräknas.¹⁹³ Det finns dock även skillnader mellan förbehållen och klausulerna. Enligt ABL får förköps- och samtyckesförbehåll endast omfatta överlåtelser. I aktieägaravtal förekommer det förköps- och samtyckesklausuler med stadganden om att reglerna omfattar både överlåtelser och familjerättsliga fång. De skillnader som finns är dock av mindre betydelse och en sammantagen bedömning visar att överlåtelsebegränsningsreglerna i ABL och i aktieägaravtalen är mycket lika. Vid skapandet av ABL fanns det en uttalad vilja och önskan om att underlätta för de mindre aktiebolagen genom att införa mer flexibla överlåtelsebegränsningsregler.¹⁹⁴ Utformningen av de nya begränsningsförbehållen i ABL skedde således med tanken om att de skulle anpassas till fåmansbolagens behov och överlåtelsebegränsningsklausuler i diverse aktieägaravtal användes sannolikt som inspirationskälla. Detta är troligen en av anledningarna till varför förbehållen i ABL och klausu-

---

¹⁹¹ 4 kap. 7 § ABL.

¹⁹² Se avsnitt 3.4.3.

¹⁹³ Se avsnitt 3.4.2.

¹⁹⁴ Prop. 2005/05:85, s. 250 f.

lerna i aktieägaravtalen är så lika. Eftersom bolagen genom ABL:s begränsningsförbehåll numera har i princip samma möjlighet att införa regler om överlåtelsebegränsningar i bolagsordningen som i ett aktieägaravtal torde ABL:s reglering på detta område anses tillfredsställande. Sandström menar att den liberalisering som ABL innebär ur överlåtelsebegränsningssynpunkt troligen kommer att minska intresset för användandet av begränsningsklausuler i aktieägaravtalet.¹⁹⁵ Detta uttalande indikerar att Sandström anser att ABL:s reglering vad gäller överlåtelsebegränsningsförbehåll är tillfredsställande. Även Arvidsson menar att ABL-regleringen på det aktuella området är nöjaktig och att några större ändringar i ABL i detta hänseende inte behöver göras.¹⁹⁶ Med utgångspunkt i det ovan sagda kan slutsatsen dras att ABL:s förbehåll om överlåtelsebegränsningar, vad gäller deras innehåll och omfattning, är tillfredsställande ur ett fåmansbolagsperspektiv.

En överlåtelse i strid med en begränsningsregel åtföljs av olika påföljder beroende på om bestämmelsen finns i en bolagsordning eller i ett aktieägaravtal. De två påföljder som är av störst betydelse, och av denna anledning är intressanta att jämföra, är ABL:s regel om ogiltighet och aktieägaravtalets vitesbestämmelse. Frågan är vilken av de aktuella påföljderna som vid en jämförelse kan anses vara mest värdefull. Bestämmelser som inte åtföljs av ordentliga sanktioner blir tandlösa eftersom de inte garanterar någon kompensation för den som drabbas av en överträdelse. En regel som är sammankopplad med en bra vitessanktion ger avtalsparterna incitament att följa regeln eftersom en överträdelse kan bli ekonomiskt förödande. Om en överträdelse trots allt skulle ske kan en förfördelad part vara trygg i att denne kommer att få en ordentlig ekonomisk kompensation. Det finns således stora fördelar med de vitesbestämmelser som återfinns i aktieägaravtal. Vid ogiltighet skall prestationerna gå åter, men någon ersättning utgår inte. Ogiltighet kan vid en första anblick framstå som en tämligen menlös sanktion i jämförelse med en vitesbestämmelse. Så är dock inte fallet. I ett fåmansbolag är det många gånger av största vikt att delägarkretsen hålls intakt. En överlåtelse till en utomstående förvärvare kan få förödande konsekvenser för bolaget, som tidigare nämnts i uppsatsen. När en överlåtelse förklaras ogiltig blir skadan i princip ogjord. Ersättning på grund av en överlåtelse i strid med en begränsningsbestämmelse utgör en kompensation för den skada som skett, men kan aldrig göra skadan ogjord. Vid en sammantagen bedömning framstår påföljden ogiltighet som den starkare sanktionen, i jämförelse med vitesbestämmelsen. Av denna anledning är påföljdsregleringen i ABL bättre än den som erbjuds genom aktieägaravtalet och det finns således ingen anledning att ändra ABL-regleringen.

Aktieägaravtal som sluts mellan aktieägare i fåmansbolag är inte åtkomliga för utomstående. De förbehåll som införs i ett aktiebolags bolagsordning kan läsas av alla eftersom bolagsordningen blir offentlig genom registrering

---

¹⁹⁵ T. Sandström, Svensk aktiebolagsrätt, 2007, s. 81.

¹⁹⁶ Intervju med Niklas Arvidsson, doktorand på Handelsättsliga institutionen, den 17 april.

hos Bolagsverket.¹⁹⁷ Eftersom det ofta är en fördel att begränsningsreglerna inte blir tillgängliga för allmänheten kan det vara bättre att placera dem i ett aktieägaravtal istället för i bolagsordningen. Å andra sidan förekommer det hembudsförbehåll i 90 % av de svenska aktiebolagens bolagsordningar. Följaktligen kan offentligheten inte vara ett allt för betungande problem. Av denna anledning torde en ändring i ABL på förevarande punkt inte vara nödvändig.

Ytterligare en fördel med att placera regler med överlåtelsebegränsningar i ett aktieägaravtal, istället för i bolagsordningen, är att bolagsordningen då kan hållas ren. Det är lättare att ändra reglerna i ett aktieägaravtal, än i en bolagsordning, eftersom aktieägarna själva bestämmer hur reglerna i avtalet skall ändras.¹⁹⁸ Om en begränsningsregel endast är tänkt att vara temporär kan det således vara bättre att placera bestämmelsen i ett aktieägaravtal från vilket den enkelt kan plockas bort. Fördelen med att ha en ren bolagsordning skall dock inte överskattas.

5.2.3 Slutsats

En sammantagen bedömning av den jämförelse och genomgång som gjorts av förbehållen i ABL och klausulerna i aktieägaravtalen visar att ABL-regleringen på det aktuella området till stora delar är tillfredsställande. Av denna anledning behöver en ändring av bestämmelserna inte ske. Det finns visserligen fördelar med att placera begränsningsregler i ett aktieägaravtal istället för i bolagsordningen, men dessa fördelar är förhållandevis obetydliga och medför inte att regleringen i ABL kan anses vara otillräcklig eller bristfällig.

5.3 Analys av exitproblemet

5.3.1 Sammanfattning av redogörelsen i avsnitt 4

De bestämmelser i ABL som ger en minoritetsägare rätt att lämna bolaget är, enligt avsnitt 4.3, tre till antalet. Reglerna handlar om tvångslikvidation vid maktmissbruk från majoritetens sida, inlösen av minoritetsaktie vid majoritetens förtryck samt inlösen av minoritetens aktier om någon aktieägare i bolaget äger mer än 90 % av aktierna i bolaget. De två första bestämmelserna kan endast användas då majoriteten missbrukat sin makt, medan den tredje bestämmelsen är tillämplig även om något maktmissbruk inte föreligger.

---

¹⁹⁷ T. Sandström, Svensk aktiebolagsrätt, 2007, s. 79-80 samt J. Kansmark & C.M. Roos, Aktieägaravtal, 1994, s. 28.

¹⁹⁸ Idem.

Som framgår av avsnitt 4.4 finns det i aktieägaravtalen exitklausuler vilka består av köp- och säljrätter. Dessa föreskriver under vilka förutsättningar en aktieägare har rätt att sälja sina aktier eller köpa andra aktieägars aktier. Säljrätterna brukar vanligtvis utformas som en precisering eller utvidgning av bestämmelserna om inlösen i ABL. Det är även vanligt att säljrätterna sammankopplas med överlåtelsebegränsningsklausuler.

5.3.2 En jämförelse och genomgång av bestämmelserna i ABL och klausulerna i aktieägaravtalen

För att bestämmelserna om tvångslikvidation skall vara tillämpliga skall en rad av svårtillämpbara rekvisit vara uppfyllda. Andersson menar att rekvisiten i de aktuella bestämmelserna i princip är omöjliga att uppfylla.¹⁹⁹ Enligt Andersson finns det endast ett fall, från senare år, i vilket tvångslikvidationsbestämmelserna använts – Trustorfallet. I förevarande fall förelåg exceptionella omständigheter varför fallet inte illustrerar tvångslikvidationsbestämmelserna på ett bra sätt.²⁰⁰ Att bestämmelserna aktualiserats i endast ett fall indikerar att reglerna om tvångslikvidation inte är tillfredsställande. Bestämmelserna är allt för svårtillämpade, och dessutom på tok för ingripande, för att de skall utgöra ett gott skydd för en aktieägare som vill ta sig ur ett fåmansbolag. En annan indikator på att reglerna inte är nöjaktiga är att det i aktieägaravtal sällan förekommer klausuler som stadgar att en tvångslikvidation, som första åtgärd, skall ske om ett majoritetsmissbruk föreligger. Således är bestämmelserna om tvångslikvidation, av flera anledningar, otillfredsställande och utgör en ineffektiv exitreglering för aktieägare i fåmansbolag.

För att inlösen av en minoritetsägars aktier, vid majoritetens förtryck, skall kunna ske krävs det att samtliga rekvisit i både 29 kap. 3 och 4 §§ är uppfyllda. Samtliga rekvisit är emellertid i ytterst få fall uppfyllda varför inlösen enligt förevarande paragrafer sker mycket sällan.²⁰¹ Enligt Andersson har de aktuella inlösenbestämmelserna aldrig blivit prövade inför någon av de högre domstolarna.²⁰² Detta kan bero på att en minoritetsägare, som blivit utsatt för majoritetens förtryck, vet att det i princip är omöjligt att få rätt i domstol varför det är meningslöst att väcka talan. Enligt Bergström och Samuelsson har inlösenbestämmelserna liten betydelse vid majoritetens maktmissbruk.²⁰³ Sandén menar att reglerna om inlösen utgör ett dåligt exitskydd eftersom det är svårt för en minoritetsägare i ett fåmansbolag, ur både praktisk och ekonomisk synvinkel, att driva en tvångsinlösenprocess.²⁰⁴ De säljrätter som förekommer i aktieägaravtalen utgör ofta en ordentlig "uppmjukning" av bestämmelserna om inlösen. Säljrätterna innehåller exempelvis sällan rekvisit enligt vilka det av minoriteten skall visas att

---

¹⁹⁹ J. Andersson, Redemption of shareholders, 2006, s. 168.

²⁰⁰ Ibid, s. 169.

²⁰¹ Idem.

²⁰² Ibid, s. 170.

²⁰³ C. Bergström & P. Samuelsson, Aktiebolagets grundproblem, 2001, s. 186.

²⁰⁴ S. Sandén, Förutsättningarna för tvångsinlösen, 2003, s. 30.

en uppskattningsbar skada orsakats eller att majoriteten handlat grovt vårdslöst. I säljrätterna föreskrivs det i princip aldrig att minoritetsägaren måste visa att det finns en risk för framtida majoritetsmissbruk. Det ovan sagda belyser varför ABL:s regler om inlösen vid majoritetens förtryck inte är tillfredsställande.

Enligt inlösenbestämmelsen i 22 kap. 1 § ABL har både majoritet och minoritet rätt att påkalla inlösen av minoritetens aktier om någon aktieägare äger mer än 90 % av aktierna i bolaget. Bestämmelsen är tillämplig även om ett maktmissbruk från majoritetens sida inte föreligger. Detta är positivt av två skäl. För det första eftersom det kan finnas situationer då det är angeläget för en aktieägare att kunna lämna bolaget utan att ett maktmissbruk föreligger. För det andra för att det ibland kan vara svårt att bevisa ett existerande maktmissbruk. Problemet med bestämmelsen är emellertid att det sällan finns en aktieägare i ett fåmansbolag som äger 90 % eller mer av bolagets samtliga aktier. Av denna anledning kan bestämmelsen sällan användas av en minoritetsägare i ett fåmansbolag. Enligt Bergström och Samuelsson har förevarande inlösenbestämmelse begränsad betydelse vid majoritetsmissbruk.²⁰⁵ Inlösenregler i aktieägaravtal, som förekommer i fåmansbolag, föreskriver sällan att en aktieägare måste inneha 90 % av bolagets aktier för att inlösen skall få ske. Storleken på det krävda aktieinnehavet brukar regelmässigt sättas lägre. Ovan anförda synpunkter indikerar att förevarande ABL-bestämmelse inte är tillfredsställande ur ett fåmansbolagsperspektiv.

Om en aktieägare bryter mot en av exitbestämmelserna riskerar hon att bli skadeståndsskyldig enligt 29 kap. 3 § ABL. Som tidigare nämnts är det emellertid svårt att visa att samtliga rekvisit i bestämmelsen är uppfyllda varför skadestånd mycket sällan betalas ut i förevarande sammanhang. Enligt Andersson utgör ABL:s skadeståndsbestämmelser ett mycket osäkert skydd för minoritetsägare vid majoritetens förtryck.²⁰⁶ Risken för att en maktmissbrukande majoritet skall drabbas av påföljder är liten eller obefintlig, menar Bergström och Samuelsson.²⁰⁷ Författarna anser att inte ens en målmedveten minoritet har möjlighet att hävda sig gentemot en målmedveten majoritet.²⁰⁸ I de flesta aktieägaravtal förekommer vitesbestämmelser. En aktieägare som bryter mot en exitbestämmelse i ett aktieägaravtal får således betala ett, inte sällan, väl tilltaget vitesbelopp till de andra aktieägarna. Vitesbestämmelsen är således en effektiv påföljd eftersom den aktieägare som bryter mot avtalet blir försatt i en tuff ekonomisk position. Den skadeståndssanktion ABL har att erbjuda är således inte lika kraftfull som aktieägaravtalets vitesbestämmelse.

En sammantagen bedömning av ABL:s exitbestämmelser visar att reglerna inte är tillfredsställande ur ett fåmansbolagsperspektiv. Reglerna är svårtillämpade, de är inte anpassade för exitproblematiken i fåmansbolag och ska-

---

²⁰⁵ C. Bergström & P. Samuelsson, Aktiebolagets grundproblem, 2001, s. 186.

²⁰⁶ J. Andersson, Redemption of shareholders, 2006, s. 172.

²⁰⁷ C. Bergström & P. Samuelsson, Aktiebolagets grundproblem, 2001, s. 185 f.

²⁰⁸ Idem.

deståndssanktionen är en ineffektiv påföljd. Andersson menar att inlåsningseffekten dessutom ökat sedan det införts fler överlåtelsebegränsningsregler i ABL. Av denna anledning menar Andersson att det behövs bättre exitregler.²⁰⁹ Med utgångspunkt i ovan sagda bör således en ändring av exitbestämmelserna i ABL ske.

5.3.3 En ändring av exitbestämmelserna i ABL

En ändring av exitbestämmelserna i ABL torde kunna ske på olika sätt. Ett tillvägagångssätt är att modifiera de existerande reglerna. En annan möjlighet består i att byta ut dagens regler mot nya regler. En tredje lösning är att avlägsna samtliga exitregler från ABL och istället låta aktieägarna bestämma själva hur de i bolagsordningen vill reglera exiträtten i bolaget.

Vid en modifiering av de existerande exitbestämmelserna kan inspiration hämtas från de exitklausuler som förekommer i aktieägaravtal. En "uppmjukning" av rekvisiten i exitreglerna kan exempelvis genomföras. Rekvisitetet i 29 kap. 4 § ABL som stadgar att det skall visas att det finns risk för ett framtida missbruk kan tas bort. Rekvisiten i 29 kap. 3 § ABL som stadgar att skada samt uppsåt alternativt grov oaktsamhet hos majoriteten skall kunna visas borde avlägsnas. Ett borttagande av det nämnda rekvisitetet hade underlättat bevisningen avsevärt för minoriteten. Det hade också varit möjligt att bibehålla nuvarande exitbestämmelser, fast med en ändring av bevisbördan. Istället för att minoriteten skall visa att skada föreligger och att majoriteten handlat grovt oaktsamt alternativt uppsåtligt kan följande bevisbörda införas – om minoriteten gör sannolikt att skada föreligger och att majoriteten handlat grovt oaktsamt alternativt uppsåtligt går bevisbördan över till majoriteten som måste exculpera sig för att undgå ansvar.

En annan möjlighet är att, som ovan nämnts, ta bort de exitregler som finns i ABL och ersätta dessa med köp- och säljrättsbestämmelser som påminner om de exitklausuler som finns i aktieägaravtal. Köp- och säljrätterna kan vara kopplade till ett majoritetsmissbruk, men behöver nödvändigtvis inte vara det. I lagen (2006:451) om offentliga uppköpserbjudanden på aktiemarknaden finns det regler om budplikt. Enligt 3 kap. 1 § i nämnda lag skall den aktieägare, som genom aktieförvärv får 30 % eller mer av det totala antalet röster i bolaget, lämna ett offentligt erbjudande om att förvärva samtliga utgivna aktier i bolaget. Tanken med budplikten är att minoritetsägarna i ett bolag, vid ett kontrollägarskifte, skall ha en möjlighet att lämna bolaget på åtminstone lika förmånliga villkor som den förutvarande kontrollaktieägaren. Visserligen gäller bestämmelsen för börsnoterade aktiebolag, men budpliktsregeln skulle kunna användas som inspirationskälla för en liknande exitregel i ABL. Det hade exempelvis kunnat införas en regel i ABL som stadgade att en kontrollaktieägare, som genom förvärv fick mer än en viss procentsats av aktierna i bolaget, var tvungen att lämna ett erbjudande om att köpa övriga aktieägars aktier. En sådan regel hade skapat åtminstone ett

---

²⁰⁹ J. Andersson, Redemption of shareholders, 2006, s. 173-175.

visst skydd för aktieägarna i ett fåmansbolag eftersom en minoritetsaktiepost i just ett fåmansbolag är mycket svår att sälja till ett rimligt pris, i synnerhet om en utomstående förvärvare blir kontrollägare i bolaget och börjar missbruka sin makt. Ovan anförda bestämmelse är endast ett exempel på en säljrättsregel som hade kunnat införas i ABL.

Ett ytterligare alternativ är att ta bort samtliga exitregler i ABL och istället införa en regel som stadgar att aktieägarna får införa de exitbestämmelser de önskar i bolagsordningen. Det är svårt att införa exitregler i ABL som passar aktiebolag i alla storlekar. Om aktieägarna själva fick formulera sina exitbestämmelser hade en automatisk anpassning till bolagets storlek och behov skett. I förarbetena till ABL har det dock framförts skäl som talar mot införandet av budpliktförbehåll i bolagsordningen. Det framförs bl.a. att ett budpliktförbehåll hade riskerat att anta formen av ett rent överlåtelseförbud om den nivå som utlöste budplikten sattes lågt.²¹⁰ Det finns självfallet en risk för missbruk om aktieägare tillåts att fritt bestämma hur exitbestämmelserna skall se ut, men det finns lösningar på detta problem. Problemet skulle exempelvis kunna lösas genom införandet av en regel som till sin struktur liknade 36 § avtalslagen. Med stöd av förevarande bestämmelser hade allt för betungande och snedvridande exitbestämmelser kunnat ogiltigförklaras.

5.3.4 Slutsats

Sammanfattningsvis kan det konstaterats att exitreglerna i ABL inte är tillfredställande ur ett fåmansbolagsperspektiv och att de därför bör ändras. En ändring av bestämmelserna kan ske på flera olika sätt – genom en modifiering av nuvarande bestämmelser, genom ett borttagande av existerande bestämmelser men med ett införande av nya bestämmelser eller genom en bestämmelse som ger aktieägarna möjlighet att införa de exitbestämmelser de själva önskar i bolagsordningen. Vilket av dessa alternativ som är att föredra är svårt att säga, och ytterligare utredning behövs i frågan.

---

²¹⁰ E. Sjöman, Hembud, förköp och samtycke, 2006, s. 60 samt prop. 2004/05:85, s. 272 f.

5.4 En sammantagen analys av delägarbegränsningsproblemet och exitproblemet

Genom den företagna analysen har det framkommit att reglerna om överlåtelsebegränsningar i ABL är tillfredställande, men att exitbestämmelserna inte är det varför dessa regler bör ändras. Det är möjligt att utifrån analysen dra slutsatsen att användandet av delägarbegränsningsregler i aktieägaravtalen kommer att minska, eftersom ABL:s nya begränsningsregler är tillfredställande, men att exitbestämmelser i aktieägaravtal fortfarande kommer att användas i samma utsträckning som tidigare. Denna slutsats behöver dock inte med nödvändighet vara korrekt. Som nämnts i avsnitt 4.4.3 är det vanligt att aktieägaravtalen innehåller klausuler som inrymmer både delägarbegränsningsbestämmelser och exitbestämmelser. Anledningen till detta torde vara att delägarbegränsnings- och överlåtelseproblemet är varandras spegelbilder – bolagets möjlighet att kontrollera delägarkretsen måste balanseras mot aktieägarnas rätt att få lämna bolaget på rimliga villkor. Således har företagare och affärsjurister stor erfarenhet av att skriva klausuler som innehåller regler som både begränsar och främjar ägarförändringar. Om det måste skrivas aktieägaravtal med exitklausuler, för att exitbestämmelserna i ABL inte är tillfredställande, är det sannolikt att dessa bestämmelser fortsättningsvis kommer att kombineras med delägarbegränsningsbestämmelser. Eftersom företagare och affärsjurister är vana att skriva kombinerade överlåtelsebegränsnings- och exitklausuler blir det inget extraarbete att även fortsättningsvis göra så – det kanske t.o.m. är mindre tidskrävande att skriva kombinerade klausuler än att formulera separata exitbestämmelser eftersom gamla standardklausuler kan användas. Med utgångspunkt i detta resonemang finns det således en risk för att ABL:s nya delägarbegränsningsförbehåll inte kommer att användas i någon större utsträckning – åtminstone inte förrän exitbestämmelserna i ABL ändras.

Litteraturförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1975:103
Prop. 2004/05:85

SOU 1971:15
SOU 1975:54
SOU 1978:66

Litteratur

- Adlercreutz, A. (2002). *Avtalsrätt I*, 12 uppl. Lund: Studentlitteratur
- Andersson, J. (2006). *Redemption of shareholders*, Publicerad i *Shareholder conflicts*, Krüger Andersen, P., Clausen, N.J. & Skog, R. (eds.) Köpenhamn: Forlaget Thomson A/S
- Andersson, S., Johansson, S. & Skog, R. (2006). *Aktiebolagen – En kommentar*. Stockholm: Norstedts Juridik
- Bergström, C. & Samuelsson, P. (2001). *Aktiebolagets grundproblem*, 2 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik
- Hessius, J. (1997). *Överlåtelsebegränsningar för aktier*, Ny Juridik nr 4, Juridik & Samhälle, s. 7-31
- Johansson, S. (2001). *Nials svensk associationsrätt*, 8 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik
- Kansmark, J. & Roos, C.M. (1994). *Aktieägaravtal*, 2 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik
- Lindskog, S. (2005). *Behöver vi en liten bolagsform*, Regeringskansliet, Justitiedepartementet
- Sandén, S. (2003). *Förutsättningarna för tvångsinlösen*, Publicerad i *Tvångsinlösen av minoritetsaktier*, Skog, R. (red). Uppsala: Iustus Förlag
- Sandström, J. (1976). *Hembud och lösningsrätt vid övergång av aktie*. Stockholm: P A Norstedt & Söners Förlag
- Sandström, T. (2002). *Handelsbolag och enkla bolag – En lärobok*, 4 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik
- Sandström, T. (2007). *Svensk aktiebolagsrätt*, 2 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik
- Sjöman, E. (2006). *Hembud, förköp och samtycke*, Stockholm: Norstedts Juridik
- Skog, R. (2006). *Rodhes Aktiebolagsrätt*, 21 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik
- Stattin, D. (2004/05). *Om aktieägaravtal*, Juridisk Tidsskrift Årgång 16 nr 1, s. 99-112
- Tjernberg, M. (1999). *Fåmansaktiebolag*, Uppsala: Iustus Förlag

Aktieägaravtal

Aktieägaravtal mellan Landstinget Dalarna och Borlänge Kommun:
<http://www.ltdalarna.se/handling/styrelse/Is20040601webb/bilaga30.htm>
(senast kontrollerad 1/6-07)

Aktieägaravtal avseende Västtrafik AB:
<http://www.goteborg.se/prod/g-info/ffs.nsf/0/b1a2df287f81049cc1256d96003d7df6!OpenDocument&Click>
= (senast kontrollerad 1/6-07)

Aktieägaravtal för Kommunförsäkring Syd AB:
http://www.kfsk.se/pdf_filer/Aktieägaravtal_041123.pdf (senast kontrollerad 1/6-07)

Aktieägaravtal avseende Cityflygplatsen i Göteborg AB:
<http://www.goteborg.se/prod/g-info/ffs.nsf/375623d6d925132cc1256d9600237493/3d07845b82f63305c1256d96003dfb!OpenDocument&Click> = (senast kontrollerad 1/6-07)

Övriga internetkällor

http://www.scb.se/templates/Listing1____19851.asp
https://www.nvr.se/se/texts/info_texts.php?textsect=1&textnr=3
http://www.scb.se/templates/Standard____34546.asp

Muntlig källa

Intervju med Niklas Arvidsson, doktorand på Handelsättsliga institutionen, Lund, 17/4-07.